

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA SOCIÁLNÍ PRÁCE

Terezie Paterová

AZYLOVÉ BYDLENÍ PRO OBCHODOVANÉ OSOBY
V RÁMCI ORGANIZACE LA STRADA ČR

Obor:

Forma studia:

Akademický rok:

Vedoucí bakalářské práce:

Oponent bakalářské práce:

Datum obhájení:

Výsledek obhajoby:

Sociální práce

Bakalářské, prezenční

2006/2007

PhDr. Daniela Vodáčková

PhDr. Jaroslava Šťastná

P R O H L A Š U J I ,

že tuto předloženou diplomovou práci jsem vypracovala zcela samostatně a cituji v ní veškeré prameny, které jsem použila.

V, dne

Podpis:

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych velice ráda poděkovala především PhDr. Daniele Vodáčkové a Mgr. Petře Kutálkové za poskytnutý čas, cenné rady a připomínky. Dále děkuji Mgr. Jiřímu Vinopalovi za pomoc s praktickou částí práce. V neposlední řadě děkuji všem zaměstnancům organizace La Strada ČR za jejich podporu a spolupráci.

Obsah

Úvod	7
1 Vysvětlení definic a pojmů	9
1.1 Migrace vs. obchodování	9
1.2 Definice obchodu s lidmi dle OSN	9
1.3 Definice obchodu s lidmi dle GAATW a terminologie	10
1.4 Základní znaky obchodování	11
1.5 Formy obchodování	12
1.6 Mechanismus obchodování	15
1.7 Mýty v rámci problematiky a faktory spojené s obchodovanou osobou	16
2 Právní úprava obchodování s lidmi v České republice	18
2.1 Obchod s lidmi	18
2.2 Trestné činy namířené proti svobodě a lidské důstojnosti	18
2.3 Trestné činy spojené s přepravou osob	19
2.4 Obchodování s dětmi	19
2.5 Mezinárodní dokumenty	19
3 Prostituce jako jedno z prostředí obchodu s lidmi	21
4 Prostituce v českých zemích do roku 1989	22
5 Situace v České republice po roce 1989	26
6 Prostituce v obecném pojetí	27
6.1 Faktory ovlivňující prostituci	27
6.2 Prostituce a obchod se ženami	29
7 La Strada Česká republika	31
7.1 Registrované sociální služby	32
7.1.1 Sociální poradenství	32
7.1.2 Krizová pomoc	33
7.2 Dokumentace a doba poskytování sociálních služeb	33
7.3 Vedení případu	34
7.4 Ostatní služby poskytované organizací	35
7.4.1 Finanční pomoc	35
7.4.2 Zdravotní a psychologická/psychiatrická péče	35

	7.4.3	Pracovní poradenství	35
	7.4.4	Právní poradenství	36
	7.4.5	Tlumočení/překlady	37
	7.5	Práva uživatelů	37
	7.6	Povinnosti uživatelů	37
	7.6.1	Krátkodobá spolupráce (6 týdnů)	38
	7.6.2	Dlouhodobá spolupráce (do 2 let)	38
	7.6.3	Bezpečné chování	38
	7.7.	Sankce	39
	7.8	Podávání stížností uživatelů	39
	7.9	Ukončení spolupráce	40
8		Program Ministerstva vnitra České republiky	41
	8.1	Podmínky žádosti o vstup do Programu	41
	8.2	Výhody účasti v Programu pro uživatele – cizince	41
	8.3	Ukončení účasti v Programu	42
9		Azylové bydlení v rámci organizace La Strada ČR	43
	9.1	Azylové domy	43
	9.2	Poskytování sociální služby v rámci organizace	43
	9.2.1	Pracovnice v sociálních službách	45
	9.2.2	Ubytovací řád azylového bytu	46
	9.2.3	Informační středky a pozitivní neděle	47
	9.2.4	Bezpečnost azylového bytu	47
10		Rozhovor s asistentkami	49
	10.1	Běžný provoz azylového bytu v rámci rozhovoru	50
	10.1.1	Pravidla azylového bytu v rámci rozhovoru	50
	10.1.2	Sankce v rámci rozhovoru	50
	10.1.3	Středeční a nedělní sezení v rámci rozhovoru	51
	10.2	Výjimečné/krizové situace v rámci azylového bytu	51
	10.2.1	Přebírání povinností jedné uživatelky za druhou	51
	10.2.2	Potřeba uživatelék hovořit s asistentkami	52
	10.2.3	Krizový týden	52
	10.2.4	Bezpečí uživatelék v rámci organizace	53

10.2.5	Návrat uživatelk do rizikového prostředí	53
10.2.6	Krádeže v azylovém bytě	54
10.3	Komunikace jednotek azylový byt a sociální tým	54
10.4	Výstup z rozhovoru	55
	Závěr	57
	Použitá literatura	58
	Internetové zdroje	59
	Příloha	61
	Strukturovaný rozhovor s asistentkami	61

„Mezi obchodem a obchodem s lidmi je podobný rozdíl jako mezi svobodou a ztrátou svobody.“ F. Smoljak (Obchod s lidmi, informační materiál La Strada, 2004)

Úvod

Mé rozhodnutí zamyslet se ve své bakalářské práci právě nad tématem obchodu s lidmi vyplývá z mých pracovních zkušeností. Více než rok jsem zaměstnána jako pracovnice v sociálních službách v organizaci La Strada ČR, která se problematikou obchodu s lidmi zabývá. Ještě dříve jsem v organizaci působila jako dobrovolnice, takže se domnívám, že zkušenosti, které jsem během svého působení v organizaci načerpala, jsou dostatečné na to, abych si mohla položit několik otázek a mohla se pokusit nad nimi zamyslet.

Svou práci jsem rozdělila do pomyslných tří částí. V první, teoretické části představím problematiku obchodu s lidmi obecně, základní pojmy a definice, stručně zhodnotím i právní úpravu problematiky v České republice. Protože převážná většina uživatelů sociálních služeb, se kterými organizace pracuje, jsou ženy, které byly nuceny k prostituci, představím vývoj prostituce v českých zemích a také problematiku prostituce obecně. Poukáži také na propojenost obchodu s lidmi a prostituce.

V další části práce, která začíná kapitolou 7, představím činnost organizace La Strada Česká republika, ve které jsem zaměstnána. Ve své práci jsem zúročila interní materiály organizace i svou přítomnost při řešení rozmanitých situací. I když jsem se rozhodla primárně zaměřit na azylové bydlení, mým cílem je také stručně představit komplexní poskytování sociálních služeb organizace.

Na samotné azylové bydlení jsem se zaměřila v kapitole 9. Na jeho úpravu ze zákona a na pravidla daná organizací naváží částí praktickou. V té představím rozhovor, který jsem provedla s pracovnicemi v sociálních službách, a jejich názory a i připomínky se pokusím konfrontovat s pravidly organizace. Věřím, že tímto způsobem se mi v mé práci podaří zhodnotit nastavení pravidel a poukázat na důležitost přítomnosti profesionálů v azylovém bytě. Právě to je totiž hlavním cílem mé práce.

Jsem si vědoma, že k problematice přistupuji pod vlivem politiky organizace se kterou jsem loajální a také do práce vnáším svůj individuální názor a pohled. Jsem si jistá, že kdokoliv jiný by na problematiku či na situace, které nastaly, mohl nahlížet úplně jiným způsobem. I z tohoto důvodu jsem se rozhodla provést rozhovor se svými kolegyněmi, abych si mohla vytvořit obrázek o jejich pohledu na naši práci. Také bych ráda upozornila, že autentické kasuistiky, které jsem ve své práci použila, jsou změněny. Použila jsem jiná jména i místa, na kterých se aktéři pohybovali.

1. Vysvětlení definic a pojmů

1.1 Migrace vs. obchodování

Každý člověk má právo na svobodu pohybu a možnost migrace za lepším způsobem života. Mnoho osob se rozhodne opustit svou zemi proto, aby zvýšily své příjmy, aby splatily dluhy nebo uhradily jiné náklady. Jinými slovy – lidé migrují v naději na zlepšení životní situace své i své rodiny. Nepříznivých podmínek některých osob mohou jiní využít ke svému prospěchu. Proto je nutné rozlišovat různé pojmy, které používáme v kontaktu s migranty. La Strada (2002) představuje dva základní pojmy. Všeobecně známým pojmem je migrace. Migrace, legální i ilegální, je založena na dobrovolnosti. Lidé se dobrovolně rozhodnou opustit jedno místo a přestěhovat se jinam. Pokud jsou ovšem silou, hrozbou, násilím nebo podvodem přinuceni k transportu z jednoho místa na druhé, hovoří La Strada (2002) o obchodování. Obchodování je nedobrovolná forma migrace, dobrovolné obchodování neexistuje. Mezinárodně uznávanou definici obchodování uvedu v další podkapitole.

1.2 Definice obchodu s lidmi dle OSN

Všeobecně uznávaná definice obchodování s lidmi je obsažena v Protokolu o prevenci, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zejména se ženami a dětmi, který byl podepsán na konferenci v Palermu dne 13.12.2000. Tento Protokol doplňuje Úmluvu OSN o nadnárodním organizovanému zločinu. „*Obchodováním s lidmi se rozumí najímání, doprava, transfery, ukryvání nebo přijímání osob pod hrozbou nebo za použití síly nebo jiných forem nátlaku, únosem, lstí, podvodem, zneužitím pravomoci nebo situace bezbrannosti nebo za použití poskytnutí nebo získání peněz nebo prospěchu k získání souhlasu pro ovládání osoby jinou osobou, za účelem vykořisťování. Vykořisťování zahrnuje minimálně vykořisťování prostitucí jiných nebo jinými formami sexuálního vykořisťování, nucenou práci nebo službami, otroctvím nebo praktikami podobnými otroctví, nevolnictví nebo odstraňování orgánů.*“ (La Strada, 2002)

1.3 Definice obchodu s lidmi dle GAATW a terminologie

Svou definici obchodování ustanovila také Světová aliance proti obchodování se ženami (Global Alliance Against Traffic in Women – GAATW). Aliance byla vytvořena na mezinárodním workshopu o migraci a obchodování se ženami, který se konal v říjnu 1994 v Thajsku. GAATW koordinuje, organizuje a usnadňuje práci v oblastech a záležitostech souvisejících s obchodováním se ženami a pracovní migrací žen v každé oblasti světa a její definice je následující: „*Obchodováním se myslí veškeré jednání (nebo jen pokusy o něj), které zahrnuje nábor, přepravu, (ať už přes státní hranice nebo v rámci státu), koupi, prodej, poskytnutí ubytování a nebo převzetí osoby. Takové jednání využívá podvodu a donucování ve formě pohrůžky násilím, zneužití autority nebo zadlužení / dlužního otroctví za účelem přinucení a udržení určité osoby (ať už za úplatu nebo bez ní) v pozici nedobrovolného zotročení (domácího, sexuálního nebo reprodukčního), a to v podmínkách nucené nevolnické práce a v prostředí jiném, než bylo to, ve kterém žila předtím.*“ (La Strada, 2002).

Kutálková (2007) uvádí, že tato definice se používala v minulosti a dnes je obecně platná pouze definice OSN. Přesto zde definici GAATW uvádím proto, že nám poukazuje na jev, kdy obchodování může probíhat nejen mezi státy, ale i v rámci jednoho státu. Proto je nutné znát kromě definic také následující termíny, které jsou v rámci této problematiky používány. La Strada (2002) uvádí:

- země původu - země, ve které osoba žila před tím, než migrovala a nebo ve které žila před tím, než s ní bylo obchodováno
- tranzitní země - země, přes kterou vede trasa ze země původu do země určení
- země určení/cílová země - země, ve které osoba žila poté, co migrovala, a nebo poté, co s ní bylo obchodováno. Země, kde je osoba obchodována a donucena vykonávat nějakou práci.

Osoba také může být přepravena za prací ze své vesnice přímo do zámoří. V tomto případě používáme termín jednovrstvý vzorec.

Jestliže je osoba přepravena nejprve ze své vesnice do města a pak teprve do zámoří, hovoříme o dvouvrstvěm vzorci. (La Strada, 2002)

1.4 Základní znaky obchodování

Ráda bych se ještě vrátila k mezinárodně uznávané definici obchodování s lidmi podle OSN a jejího tzv. Palermského protokolu. Pokud ji rozebereme, získáme 3 základní znaky obchodování:

JEDNÁNÍ	Obchodování s lidmi se rozumí najímání, přepravování, převádění, přechovávání nebo přijímání osob	TRANSPORT
PROSTŘEDKY	na základě vyhrožování, použití síly či jiných forem nátlaku, pomoci únosu, podvodu, lži či zneužití moci nebo bezmoci osoby, případně poskytování či přijímání finančních prostředků či jiných výhod k získání souhlasu osoby, která má jinou osobu v moci	DONUCENÍ
ÚČEL	s úmyslem tuto osobu vykořisťovat	VYKOŘIŠŤOVÁNÍ

(Manuál pro pracovníky v sociálních službách, La Strada 2006b)

Základními znaky obchodování jsou tedy

1. Transport

- odloučení od obvyklé podpůrné sociální sítě
- přes hranice / v rámci státu

2. Donucení

- násilí, pohrůžky, podvod, zadlužení, zneužití závislosti, tísně nebo omylu

3. Vykořisťování

- sexuální průmysl, nucené práce, otroctví, praktiky podobné otroctví, sňatky, žebrání, odjímání orgánů

(Manuál pro pracovníky v sociálních službách, La Strada 2006b)

1.5 Formy obchodování

Obchod s lidmi má několik forem a La Strada (2002) ve stručnosti představuje ty nejzákladnější z nich.

Obchodování za účelem práce v sexuálním průmyslu

Většina osob není před svým odjezdem za prací seznámena s pracovními podmínkami, nemá uzavřenou pracovní smlouvu, odjíždí prakticky do neznáma. Ženy odjíždějí pracovat např. jako tanečnice nebo servírky a do prostředí sexuálního průmyslu se dostanou zcela proti své vůli prostřednictvím podvodu nebo za použití násilí. Zadlužení, zadržování cestovních dokumentů, bití, sexuální násilí, věznění a psychické týrání jsou nejčastější traumata, která ženy prožívají. Jestliže se pak ženy pokusí vznést obvinění proti svým obchodníkům, jsou samy často stíhány za prostituci nebo s ní spojenou trestnou činnost.

M. pochází z malého městečka na severu Čech. Vyučila se švadlenou. Hned po škole nastoupila do malé soukromé firmy, ta však po roce zkrachovala a tak se musela rozhodnout co dál. Rodiče jí podporovat nemohli, maminka byla v invalidním důchodu a tatínek zemřel před dvěma roky. Ještě ke všemu měla malého brášku, který chodil do 5. třídy základní školy. M. si sháněla práci přes inzeráty v novinách a byla také zaregistrována na místním úřadu práce. Přes veškerou snahu se jí ale práci najít nedařilo. Někdy v té době jí její nejlepší kamarádka seznámila se svým novým přítelem. Párkrát si všichni spolu vyšli někam ven. On byl naprosto skvělý, úplně jiný než kluci, které obě znaly. Podnikal a původně pocházel z Prahy. V minulosti emigroval – byl o dost starší než ony – a pak se vrátil a začal podnikat s automobily. Jednoho dne slíbil M., že až pojedou do Německa, tak se známých poptá po nějakém místě. A opravdu slib splnil. Když se vrátil z návštěvy Německa, přivezl s sebou i skvělou nabídku pro M. Měla šanci pracovat kousek za hranicemi v jedné restauraci jako pomocná síla v kuchyni. Cesta tam probíhala v pohodě. Všechny záležitosti s celníky zařizoval on, ona sama nemusela vůbec nic. Když dojeli na místo určení, M. byla mile překvapena. Majitel restaurace byl příjemný a solidní muž ve středním věku. Ukázal jí, kde bude bydlet a kde pracovat. Domluvili se na platu a vše vypadalo skvěle. První dva dny vše probíhalo jak očekávala - hodně práce, zvykání si

na nové lidi. Pak se ale všechno změnilo. Třetí den se v kuchyni objevili majitel a nějaká žena. Majitel jí zavolal do své kanceláře a tam jí sdělil, že má lepší pracovníci na její místo, ale že jisté řešení tu je. A žena, kterou ráno M. už viděla, jí odvedla do jednoho z pokojů penzionu, na postel hodila jakési lesklé šaty a vysvětlila M., že bude obsluhovat klienty, kteří si zaplatí sex. M. byla zmatená, vše bylo přece domluveno předem a přes známého. Pak řekla, že tohle dělat nebude a radši odjede zpátky domů. Na to jí sdělili, že podniku dluží peníze za stravu a ubytování a nejdřív to musí zaplatit. Když slyšela, kolik to dělá, zhrozila se - to přece za tři dny není možné! Když zůstala v pokoji sama, sbalila si věci. Vzpomněla si však, že pas si od ní půjčil majitel při příjezdu, aby zapsal potřebné údaje. Tušila, že jí ho nevrátí. Rozhodla se, že uteče i bez pasu. Nešlo to – vše bylo zamčené, všude na oknech mříže. Telefon jenom vnitřní. Po prvním pokusu vzepřít se byla zbita. Bylo to hrozné, začala se opravdu bát. Upozornili jí, že jestli nechce, aby se bratrovi taky něco stalo, měla by být rozumná. Opravdu dostala strach, věděla, že jsou schopni čehokoli. Její adresu domů přece znali. Musí něco vydržet a oni snad splní slovo. Prý, když bude spolupracovat a klienti s ní budou spokojeni, brzy se dostane domů. Od té chvíle neustále myslela na útěk – vydržet, neprovokovat, přestanou být ostražiti a ona uteče. Když se jí povedlo mluvit s ostatními ženami, dozvěděla se, že pokusy o útěk se krutě trestají – tresty nápadně připomínaly mučení. Snést tu nedobrovolnou práci „pomáhal“ alkohol. Několikrát riskovala a požádala zákazníka, aby jí umožnil zatelefonovat z mobilu. Nechápatě krčili rameny a radši se vymluvili. Jednou se jí to šeredně vymstilo – klient se zeptal majitele, co se děje, a když odešel po jakémsi majitelově uspokojujícím vysvětlení, trest se brzy dostavil. Jizva je zřetelná dodnes. Už jí bylo jasné, že asi jen tak neuteče. A oni jí nehodlají ani po čase propustit. Dny se vlekly. Zvyknout si tu se jí nedařilo. Musela pracovat i nemocná. Pak jednoho dne proběhl policejní zátah. Po výslechu (vypovídat se bála) M. umožnili kontakt na německou lidsko-právní organizaci. Ta jí pomohla získat náhradní cestovní doklad a zařídila cestu zpět do ČR, kde kontaktovala organizaci La Strada ČR. Na nádraží v Praze M. čekaly sociální pracovnice organizace La Strada ČR (Kutálková, 2007)

Obchodování za účelem práce v domácnosti

Osoby se mohou dostat do podřízené pozice půjčkami s vysokou úrokovou sazbou. Poté jsou svým věřitelem (a zároveň také zaměstnavatelem) donuceny k tomu, aby pracovaly v nesnesitelných podmínkách. Ženy obchodované za účelem práce v domácnosti jsou často místo toho nuceny pracovat v podniku (restaurace, továrna), ale i v prostituci. Veškeré finance jsou jim odebírány, jednotlivými formami násilí jsou např. věznění, znemožnění komunikace s vnějším světem, překračování zákonem povolené pracovní doby.

Obchodování za účelem nucené práce v jiných sektorech

Ženy, muži i děti mohou být prodáni za účelem jejich uplatnění v zemědělství, v tovární výrobě, ve stavebním průmyslu, apod. Očekávané vysoké příjmy vystřídají v mnoha případech příjmy nízké nebo vůbec žádné. Na pracovištích navíc dochází k různým formám fyzického, sexuálního i psychického týrání a zneužívání. Tito lidé se velmi často zdráhají vyhledat pomoc u státních organizací. Může se tak dít např. kvůli obavě z právního postihu, pokud jsou tyto osoby v zemi nelegálně.

Dle Mezinárodní organizace práce (internetový zdroj č. 1) je nucená práce definována jako „...každá práce nebo služba, která je na kterékoliv osobě vymáhána pod pohrůzkou jakéhokoliv trestu nebo újmy a ke které se tato osoba nenabídla dobrovolně.“

M. se na Ukrajině vyučila švadlenou a hledala si práci. Přes známého získala kontakt na muže z Polska, který jí slíbil práci šičky v Polsku. M. však odvezl do ČR, kde byla společně s několika dalšími ženami z Ukrajiny zavřena v bytě a nucena pracovat téměř nepřetržitě, každý den. Zapláceno dostávaly 1000,- Kč měsíčně. Doklady jim byly odebrány. Při jakémkoli projevu nesouhlasu jim bylo vyhrožováno, že je majitel prodá do nočního klubu, nebo nedostávaly jídlo či nemohly kontaktovat rodinu. M. dlouho nevěděla, že je v ČR. Po několika měsících využila možnosti a spolu s dalšími ženami utekla...(La Strada, 2004)

Obchodování za účelem sňatku

V dalších případech se obchodníci mohou představit jako sňatkoví zprostředkovatelé a slíbit ženám úspěšné a bohaté partnery. Žena odchází za „partnerem“ do ciziny, do jiného, neznámého prostředí, kde s ním uzavírá sňatek. Jejich noví manželé mohou být ženatí nebo to mohou být pasáci. Ženy se stávají otrokyněmi, jsou nuceny k prostituci, nebo k neplacené práci. V mnoha zemích závisí rezidenční status ženy na trvání manželství, proto raději toleruje kruté a nehumánní zacházení ze strany manžela, případně i zprostředkovatele sňatku.

Obchodování za účelem žebroty

Tento druh obchodování zaznamenal značný rozkvět zejména v oblasti jihovýchodní Asie. Ze vzdálených vesnic jsou získáváni tělesně postižení lidé, staré ženy a děti, aby žebrali ve velkých městech sousedního státu, kde nebudou znát ani jazyk ani místní prostředí. Každý den jsou převáženi na jiné místo, k útěku nemají odvahu a často ani sílu. U nás, převážně v centru Prahy, i v jiných státech západní Evropy, se setkáváme s žebráním skupin osob ze zemí Balkánského poloostrova.

Šlo o dva chlapce (asi 8 a 12 let) původem z Rumunska, kteří jezdili tramvajemi v centru Prahy. Starší hrál na tahací harmoniku a druhý vybíral od cestujících drobné do kelímku. Chlapec obehroval dokola dvě tři melodie, s lidmi výrazně nekomunikoval, mladší při vybírání peněz také nemluvil. Někdy s nimi jezdil starší pán. Tato dvojice byla jedna z několika, které se v té době po městě pohybovaly. (La Strada, 2002)

1.6 Mechanismus obchodování

Obchod s lidmi začíná již v místě původu, kdy je osoba uvedena v omyl či podvedena prostřednictvím falešné nabídky práce. La Strada (2004) uvádí, že mechanismus obchodování má 3 fáze:

- najímání/verbování – k němu dochází zpravidla v místě původu
- místo určení – místo, kde je osoba donucena vykonávat nějaký druh práce

- vysvobození (se) – vymanění se z prostředí obchodování vlastními silami nebo za pomoci dalších osob

Najímání/verbování osob se nejčastěji děje prostřednictvím nabídky práce. Ta k jedinci přichází:

- formální cestou – osoba reaguje na nabídku agentury nebo zprostředkovatelný práce. Podepíše neúplnou či nesrozumitelnou pracovní smlouvu, dále následuje zařízení nezbytných dokumentů. Tyto formality zajistí agentura, zpravidla za úplatu (či na dluh), což později využívá ve svůj prospěch. Najaté osoby jsou většinou doprovázeny „představitelem agentury“ a po příjezdu je vyzvedne jejich „kolega“. Pod záminkou ochrany jsou jim často odebrány doklady, případně předány doklady falešné. Bez dokumentů i bez znalosti jazyka mohou být lidé v zahraničí velmi zranitelní – to činí jejich zotročení jednodušší.
- neformální cestou – pracovní nabídka přichází od známé osoby (i příbuzného). V tomto případě často nebývá ani podepsána pracovní smlouva, vše závisí pouze na ústní dohodě. Kromě všech nepříjemných situací, kterými osoba prochází, je navíc zasažena zneužitím ze strany známé osoby.

1.7 Mýty v rámci problematiky a faktory spojené s obchodovanou osobou

O obchodu s lidmi existuje mnoho předsudků a mýtů, které mohou následně ovlivnit přímo situaci obchodované osoby a to, jak s ní je zacházeno. Stereotypní představy, které pracovníci v této oblasti slýchávají nejčastěji jsou:

- obchod s lidmi je prostituce
- oběti obchodu s lidmi si svou situaci zaviniily samy – byly hloupé, naivní či dokonce špatné už předtím
- obchod s lidmi se týká pouze osob z nižších sociálních vrstev a osob s nízkým vzděláním
- obchod s lidmi je v podstatě ilegální migrace

Je nutné brát v potaz rizikové faktory, které možnost obchodování zvyšují, v každém případě je ale nezbytné se vyhnout jakékoliv stereotypizaci. Za vnitřní rizikové faktory, které jsou spojené s obchodovanou osobou lze označit nízký věk,

pohlaví (žena), špatné rodinné zázemí/ústavní péče, neinformovanost, nízké vzdělání/ztížený přístup k informacím, závislost, příslušnost k menšině, (nelegální) pobyt na území cizího státu, zkušenost s násilím. Vnějšími rizikovými faktory, které lze označit za příčiny obchodování jsou chudoba, nezaměstnanost, nízká vzdělanostní úroveň, diskriminace, násilí a zároveň trh pro sexuální služby, poptávka po levné pracovní síle, přítomnost organizovaného zločinu a zisk. (La Strada, 2006b)

2. Právní úprava obchodování s lidmi v České republice

2.1 Obchod s lidmi

Novelou trestního zákona byla přijata nová právní úprava trestného činu obchodování s lidmi. S účinností od 22. října 2004 bylo do trestního zákona zařazeno nové ustanovení § 232a obchodování s lidmi, které nahradilo novelou zrušený § 246 obchodování s lidmi za účelem pohlavního styku (Ministerstvo vnitra, 2005).

Ministerstvo vnitra (2005) dále uvádí, že novela podstatně rozšířila původní úpravu zrušeného § 246 a to zejména ve třech aspektech:

- ustanovení § 232a jde mnohem dále a považuje za trestné, v případě splnění všech podmínek stanovených v zákoně, různé formy obchodování s lidmi, nejen obchodování za účelem pohlavního styku
- rozlišuje obchodování s osobami mladšími 18 let (dětmi), které je prohlášeno za trestné v každém případě
- třetí významnou změnou je pak zrušení podmínky obchodování osoby přes státní hranice a zavedení trestnosti obchodování s lidmi prováděného i vnitrostátně.

2.2 Trestné činy namířené proti svobodě a lidské důstojnosti

La Strada (2006b) uvádí ve své publikaci další trestné činy, které vymezuje trestní zákon a které úzce souvisí s problematikou obchodu s lidmi a jsou namířené proti svobodě a lidské důstojnosti:

§ 204	kuplířství
§ 231	omezování osobní svobody
§ 232	zbavení osobní svobody
§ 235	vydírání
§ 237	útisk
§ 241	znásilnění

2.3 Trestné činy spojené s přepravou osob

Obchodování je nedobrovolné přemísťování osob, proto dále trestní zákon upravuje i trestné činy spojené s přepravou a s předáním osob do/z ciziny (La Strada, 2006b):

- § 89, odst. 17 zločinné spolčení
- § 163 a účast na zločinném spolčení
- § 171 a,b,c nedovolené překročení státní hranice
- § 233 zavlčení do ciziny

2.4 Obchodování s dětmi

Problematika obchodování s lidmi se týká také trestných činů spojených s obchodováním dětí. Dle Úmluvy o právech dítěte a Světové zdravotnické organizace zahrnuje termín dítě jedince do 18-ti let. Obchod s dětmi je úzce svázán s různými formami komerčního zneužívání dětí. Obchodem se rozumí jakákoliv transakce, na jejímž základě je dítě předáno jednou skupinou nebo více osobami jiné skupině nebo více osobám, a to za úplatu nebo poskytnutí jiného plnění (Stejskalová, 2007). Obchodování s dětmi je upraveno § 216a trestního zákona. Dalšími úzce souvisejícími paragrafy jsou následující:

- § 205 ohrožování mravnosti
- § 216 únos
- § 217 a svádění k pohlavnímu tyku
- § 242, § 243 pohlavní zneužívání

2.5 Mezinárodní dokumenty

Právní systém v minulosti nebyl takto propracovaný, ještě na počátku 20. století byla trestněprávní úprava obchodu s lidmi naprosto nedostatečná. Většina dokumentů se zaměřovala na obchod s ženami a dětmi, jiné formy obchodování s lidmi byly opomíjeny. Trávníčková (2004) uvádí tyto nejdůležitější mezinárodní dokumenty.:

- Mezinárodní úmluva o potlačení obchodu s děvčaty z 18.5.1904
- Mezinárodní úmluva o potlačení obchodu s děvčaty ze 4.5.1910

- Mezinárodní úmluva o potírání obchodu s ženami a dětmi ze 30.9.1921
- Mezinárodní úmluva o potírání obchodu zletilými ženami z 11.10.1933
- Úmluva o potlačování a zrušení obchodu s lidmi a využívání prostituce druhých osob ze dne 2.12.1949
- Protokol OSN o prevenci, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zvláště se ženami a dětmi, kterým se doplňuje Úmluva OSN proti mezinárodnímu organizovanému zločinu, který byl předložen k slavnostnímu podpisu v italském Palermu v prosinci roku 2000
- Úmluva o právech dítěte přijata 20.11.1989 v New Yorku.

Problematika obchodu s lidmi je velmi komplikovaná. Vzhledem k tomu, že obchodování s lidmi je kriminální jednání a odehrává se v ilegalitě, mnohé případy se na veřejnost nikdy nedostanou a je velmi obtížné získat přesná data. Kutálková (2007) uvedla, že v současné době je na světě obchodováno zhruba 2,45 milionu osob. V oblasti obchodu s lidmi se výše uvedené trestné činy vzájemně prolínají.

3. Prostituce jako jedno z prostředí obchodu s lidmi

Jak jsem ukázala v předchozích částech práce, obchod s lidmi se v žádném případě nerovná prostituci. Také v organizaci La Strada není podmínkou pro poskytnutí sociálních služeb vykonávání prostituce. Přesto právě se ženami, které se v oblasti sexuálního průmyslu pohybovaly, přicházím během své práce do styku nejvíce. Proto bych v následující části ráda představila problematiku prostituce, její historický vývoj a propojenost s obchodem se ženami.

Dle Matouška (2003) je prostitucí *„Poskytování služeb souvisejících s uspokojováním sexuálních potřeb zákazníka za úplatu nebo za jinou protislužbu. Dvě hlavní formy prostituce jsou pouliční a nabízená ve specializovaných podnicích. První forma je v mnoha ohledech rizikovější. Prostituci organizují pasáci, kteří inkasují podstatnou část (obvykle většinu) příjmu osoby, která se prostituuje...“*

Právní řád ČR zatím prostituci nezná. V roce 2005 byl návrh zákona o prostituci odložen na neurčito (internetový zdroj č. 2). Zákonodárci však danou problematiku vyřešili tím, že do zákona o obcích zařadili § 10, který obcím umožňuje buď stanovit, že určité činnosti narušující veřejný pořádek nebo dobré mravy v obci lze vykonávat pouze na jasně vymezeném místě a v čase určeném obecně závaznou vyhláškou nebo zakázat určité činnosti na některých veřejných, jednoznačně určitelných prostranstvích. Samotné nabízení sexuální služby na veřejném prostranství (vulgární gesta, posunky, verbální projevy, odhalování vnadů apod.) natož pak samotná realizace intimního styku (nemusí jít přímo o pohlavní akt) na těchto místech je nepochybně narušením veřejného pořádku. Při porušení této obecně závazné vyhlášky je možno uložit pokutu až do 30.000 Kč podle § 46 odst. 2 zákona o přestupcích (internetový zdroj č. 5). Nyní se chce ministerstvo vnitra vydat ještě jinou cestou a prostituci na veřejnosti trestat jako výtržnictví – hlavně ty ženy, které nerespektují obecně závazné vyhlášky. Do § 202 trestního zákona by se vsunula pasáž, že kdo na veřejných místech nabízí sexuální služby, dopouští se výtržnictví. Postihovat by měla i naháněče, kteří obtěžují turisty. Vláda by nový zákon měla dostat ke schválení ještě letos. (internetový zdroj č. 3)

4. Prostituce v českých zemích do roku 1989

Jiří Pešek (1996) uvádí v rámci doslovu historický přehled prostituce v Čechách: „*Historická zkušenost praví, že prostituci nelze vymýtit, je však třeba opětovně usilovat o její regulaci, stejně jako je zapotřebí informovat společnost o rozsahu prostituce, jejích formách, charakteru, mechanismech samořízení a o jejích vazbách na okraji či za hranicí zákona.*“

Stejně tak jako ve světě již od starověku v českých zemích prostituce existovala. Měla zde (a stále má) jak své zastánce, tak samozřejmě i své kritiky. Stejně tak jako ve světě, i u nás se prostituce institucionalizovala okolo 13. století. V této době začaly totiž vznikat velká města v oblasti Evropy, ve kterých samozřejmě vznikaly i právní a správní instituce. Vzhledem k tomu, že zde měla velký vliv církve, tak se začaly měnit některé do té doby platné zvyky. Definitivně bylo zakázáno mnohoženství a muži museli začít alespoň tajit své milenky, apod. Tyto změny znamenaly živnou půdu pro rozvoj prostituce ve velkých městech. Naopak na vesnicích se prostituce prakticky neobjevovala. „*Prakticky od počátku vedení městských knih ve 14. století najdeme v nich také zprávy o instituci, určené k obcházení problémů se zakázanou sexualitou – ve městech se objevují hampejzy čili veřejné domy a v nich různé všetečnice, nevěstky.*“ (Pešek 1996)

Již ve středověku se objevovaly případy, kdy byly ženy k prostituci nuceny, byly prodávány do hampejzů nebo kuplířkám jako zástava nebo náhrada dluhů svých otců nebo manželů. Prostituce nebyla ve středověkých městech váženým řemeslem. Patřila mezi tzv. nečisté profese, mezi které patřilo také např. lazebnictví, hra na hudební nástroje nebo divadelnictví. Tyto profese byly vytlačeny mimo město, často do židovských ghett. Samozřejmě je řeč o institucionalizované prostituci. Přímo v centrech měst totiž fungovala ilegální prostituce v podobě veřejných domů nebo pouliční prostituce, která byla těžko vymýtitelná.

První veřejný dům na území Čech byl založen již v roce 1365 na území židovského ghetta. V městských knihách je tento veden pod názvem „starý hampejz“. Tomuto veřejnému domu předcházela ten, který byl v Praze na Starém městě v Benátské ulici. Šlo o nelegální hampejz, který provozoval místní kat. Tyto

tzv. Benátky se staly časem centrem prostituce v Praze v době Karla IV., který tento veřejný dům nechal v roce 1372 zbořit a prostitutky rozehnat. Tyto nevěstky si však našly jen jiná působiště. Na Novém městě se centrem prostituce stala Krakovská ulice u Václavského náměstí. Toto centrum opět spravoval zdejší kat. V Praze nebylo jen Nové město, existovaly zde i další místa, která dovedla uspokojit nároky hlavně studentů, ale i ostatních. Šlo například o Oboru na Malé Straně, vinice u Košíř a Smíchova nebo oblast okolo kostele sv. Benedikta na Hradčanech. Dokonce se objevovaly případy, kdy tyto veřejné domy zřizovali i duchovní. Tyto veřejné domy byly obecně spíše pro bohatší klientelu. Přesto však i lidé, kteří byli méně majetní měli svá místa, kde bylo možné „sehnat“ prostitutku. Šlo například o různá skladiště dřeva v Praze apod.

V době husitství se situace radikálně změnila. Společnost byla nadšena reformními náladami a tak byly všechny prostitutky z Prahy vyhnány a všechny hampejzy rozbořeny. Po té, co bylo husitské hnutí potlačeno a trůnu se ujal Zikmund Lucemburský začala prostituce v Čechách opět vzkvétat, vzhledem k tomu, že i on využíval služeb prostitutek. Po Zikmundově smrti zde byly pokusy o usměrnění problému prostituce, ale nevěstky vždy všechny reformační pokusy o jejich umravňování bez potíží přežily. Prostituce vzkvétala hlavně v Praze, ale i jiná města měla podobné problémy. Například v Jihlavě nebo Jindřichově Hradci dokonce město vybíralo od prostitutek městské daně, vzhledem k tomu, že se poptávka po jejich službách rozšířila s vyšším přílivem cizinců.

Později, v 16. století se můžeme dočíst ve Starých letopisech českých, že *„v roce 1518, kdy došlo ke spojení měst pražských v jedno, bylo v Praze jen málo domů, které by nechovaly ženy podezřelé z prostituce.“* (Pešek 1996)

Objevily se tedy nové veřejné domy, například Na Františku, v Celetné ulici, v bývalém Králově dvoře u Prašné brány nebo v osadě Podskalí. Prostituce byla dokonce podporována městem. Pražští radní často i vyčítali špatný zisk zdejším kuplířům. K rozvoji také přispělo přesídlení císařského dvora z Vídně do Prahy.

„Postavení většiny prostitutek, samozřejmě s výjimkou několika nejúspěšnějších, bylo podle všeho dosti trudné. Kuplířkám či pasákům odevzdávaly

minimálně třetinu výdělku, nejednou však upadaly do výslovného otroctví. Špatným zacházením s nevěstkami prosluli i majitelé veřejných domů v židovském ghettu.“ (Pešek 1996). Ani úřady se však často takovým praktikám nevyhnuly. Pešek (1996) uvádí, že z dobových materiálů lze vyčíst, že např. rychtáři často nutili prostitutky k tomu, aby se vykoupily, pokud byly zavřeny do vězení. Naopak někteří rychtáři byli posedlí likvidací prostituce. Často prováděli noční kontroly, po kterých pranýřovali nevěstky, vyháněli je z města a vypalovali jim cejchy v obličeji.

Prostituce přežila třicetiletou válku i hrozná morová epidemie konce 17. a počátku 18. století. Nebyla legalizována, avšak byla de facto tolerována. Činnost prostitutek se rozvíjela s tím, jak Čechy vstupovaly do válek. Hlavně při okupaci Prahy francouzskou armádou za války o rakouské dědictví. Později však nemravný život skomíral.

Od 60. let 19. století dochází k opětovnému rozvoji českých zemí a tím i k rozvoji prostituce. Vznikla totiž nová industriální centra např. Liberec, Most, Kladno apod. Od roku 1885 byla tajná prostituce stíhána jako „nemravná živnost“ podle zákona O tulácích. Prostitutky chodily na lékařské prohlídky a do jisté míry spolupracovaly s policií při objasňování zločinnosti. Stíhány byly hlavně poloprofesionálky a amatérky, které nechodily na lékařské prohlídky apod. V této době vznikla dokonce i společnost městských prostitutek. Objevovaly se časté vlny nových žen, které se živily prostitucí, šlo vždy o období tzv. zemědělských krizí. Často nešlo jen o mladé dívky, ale téměř polovina z nich byly ženy mezi 40 – 50 lety. Čtvrtina z nich byla negramotná a většinou neměly trvalé bydliště v Praze, kde byla prostituce opět v rozkvětu. Jejich situace nebyla nijak dobrá. Denně „vydělávaly“ v rozmezí od 15 do 30 korun. Přesto se tato „práce“ vyplatila více než zaměstnání v továrnách. Svou daň si také vybíral alkoholismus a pohlavní nemoci.

Státní orgány v této době už pochopily, že boj s prostitucí je téměř nemožný, proto se orientovaly hlavně na snahu držet ji v nějakých mantinelech. Byla zde hlavně snaha vytlačit ji mimo centra měst. Policie to však neměla lehké, počet policistů byl nedostačující a ženy, které byly zatýkány braly pobyt ve vězení jako součást profese. Trestní sazba se pohybovala mezi 10 – 21 dní. Dámy se však po té vracely zpět ke svému „živobytí“.

Začátkem 20. století vyšly veřejné domy z módy a hlavním „pracovištěm“ se začal stávat chodník. *„Definitivní zlom v dosavadní praxi znamenal zákon č. 241 z roku 1922, který v prvorepublikovém Národním shromáždění prosadila poslankyně Alice Masaryková. Zákon v ČSR rušil reglementaci prostituce, tj. odstraňoval policejní a správní dozor nad prostitutkami a zakázal zřizování i udržování nevěstinců“* (Pešek 1996). Zákon se jmenoval „O potírání pohlavních nemocí“ a měl působit i morálně proti prostituci a smilstvu jako takovému.

Změnu o 180° přinesl až komunistický režim, který prostituci radikálně zrušil, nebo spíše popřel její existenci. Prostitutky zdánlivě zmizely z městských ulic, postupně klesal i výskyt pohlavních nemocí. Prostituce však opět jako vždy v historii přežila. *„V období, kdy razantní zásahy komunistického režimu zásadním způsobem měnily strukturu společnosti, v období libujícím si v gigantických stavbách socialismu, měla šanci přežít prakticky jen ta nejprimitivnější forma neorganizované prostituce“* (Pešek 1996). Veřejnost byla ujišťována, že prostituce byla dokonale vymýcena. Opak byl ale pravdou, již před revolucí se objevovaly náznaky, že tomu tak není. Prostitutky sice nebyly vidány na ulici, ale většinou „pracovaly“ v hotelech, kde jim jejich klientelu zprostředkovali taxikáři, recepční, apod. Prostituce tedy překonala i tuto etapu dějin naší republiky.

5. Situace v České republice po roce 1989

Z prostudované literatury vyplývá, že po listopadové revoluci v roce 1989 se začala prostituce opět rozvíjet ve velkém. Do jejího provozování se zapojily nejširší lidové vrstvy. Boom prostituce „krácel ruku v ruce“ s otevřením hranic, které umožňovalo mnohsměrný sexturismus, dalším faktorem byla a nadále zůstává mzdová diference mezi příjmy mužů a žen. Přispěl také méně represivní přístup policie. S nárůstem prostituce narůstá také problematika např. drogových závislostí, krádeží a jiných patologických jevů, která je v subkultuře lidí žijících se prostitucí aktuální. Nedostatečné zvnitřnění mravních norem, zrušení zákona, který byl poměrně účinnou formou přinucení ke státní kontrole (jednalo se o zákon o příživnictví), to všechno vyústilo k „rozkvětu“ prostituce. Vzrostl nejen počet prostituujících se osob, ale zvýšila se i nabídka forem poskytování erotických služeb – kluby, salony, apod. Spolu s přílivem stále nových žen a dívek došlo zároveň ke změně profese u „totalitních“ prostitutek. Nový režim jim umožnil realizovat se v jiné podnikatelské činnosti. Těžiště prostituce se přesunulo z hotelů a barů (ale i tam se prostituce nadále objevuje) ven na ulice a silnice. Rostoucí nabídka a konkurence zaručeně z vulgarizovali metody přilákání zákazníka. Situace se stala nepřijatelnou a nekontrolovatelnou což způsobilo, že se sexuální nabídka začala řídit prostředky typickými pro oblast prostituce – pasáky (nejen jim ovšem prostitutky odevzdávají část svých příjmů. Ty se stávají zdrojem obživy pro několikanásobně vyšší počet osob. Bývají to rodiny prostitutek nebo i pasáků). Zároveň si prostitutky mezi sebou začaly předávat jak svoje profesní zkušenosti, tak i třeba prostředky prevence (např. způsoby léčby, informace o tom, kde a který sex je nejnebezpečnější a kde za každých okolností kondom používat a raději se nechat „jistit“ jinou osobou, apod.). Postupně také začaly využívat služeb nově vznikajících nestátních organizací.

6. Prostituce v obecném pojetí

Slovo prostituce vzniká z latinského prostituere = veřejně se vystavovat + prostituo = zaprodávat se. Prostituovat je složeninou z pro- a statuere = stavět. Prostituce je dle Hartla a Hartlové (2000) „hetero - či homosexuální styk pro finanční nebo materiální zisk“. Nelze ji vymýtit, pouze je možné ji zatlačit do ilegality a tím ji spojit s nekontrolovatelným šířením pohlavních chorob a se zločinem. Většina vyspělých zemí ji pod kontrolu dostává legalizací, čímž vzniká možnost zdravotní a sociální kontroly. Je to ovšem problém velmi složitý, o čemž svědčí i situace v naší republice a věčné debaty na toto téma.

Prostituci lze kromě hetero- a homosexuální dále dělit na dětskou, masochistickou (užší použití speciálních nástrojů), masturbační (poskytnutí nekoitálních služeb), pouliční (nabízená mimo uzavřené prostory), existuje také prostituce na telefon = tzv. call girls. Prostitutka má buď vlastní byt a nebo na zavolání za klientem dochází. Tato forma prostituce je latentní a těžko postižitelná. Patří mezi vyšší formy prostituce, může se také týkat obou pohlaví. Mezi vyšší formy prostituce lze zařadit i situace, ve kterých se ocitají mladé a vzdělané dívky. Jsou jimi převážně studentky, které provozování prostituce považují za schůdné, dočasné a provizorní řešení. Sexuální služby poskytují tam, kde je to výnosné (dojíždění k zákazníkům, noční kluby). Dále je to tzv. motorizovaná prostituce, kam se zařazují „stopařky-šlapky“. (Ulice-silnice-dálnice, 1996)

6. 1 Faktory ovlivňující prostituci

Co vlastně vede ke vzniku prostituce? Někdy jsou vyzdvihovány faktory biogenní (např. různé somatické poruchy), někdy faktory psychogenní (sexuální přelétavost, variační potřeba erotiky, apod.). Teorie, které považují prostitutku za dílo nebo oběť sociálního a ekonomického prostředí, jsou různé. Patří mezi ně nezaměstnanost a nízké mzdy, stejně tak ale i období a místa hospodářského blahobytu přispívají k rozvoji prostituce. Jaké jsou příčiny směny sexuálního styku za peníze? Co je důvodem? Jací bývají nejčastěji zákazníci? Vždy to byli muži osamělí, ať již trvale nebo dočasně. Muži ostýchaví, neschopní navázat zdravý vztah, muži nespokojení se svým stávajícím sexuálním životem. Také zaměstnání, spojené

s cestováním, dávají šanci poptávce po placeném styku. Výhodou tohoto placeného styku oproti stálé známosti je pro mnohé také to, že odpovědnost končí zaplacením. Prostituce není jen náhradou společensky uznávaného styku, ale existuje i proto, aby poskytovala to, co člověku v sexuálním styku chybí. Dle brožury Ulice-silnice-dálnice (1996) lze hovořit o uvolnění, odvázení se, potvrzení své vlastní sexuality. Co je tedy pro návštěvníky nejdůležitější? Určitě nepatrná námaha při hledání sexuálního partnera, nedostatečná ostatní příležitost k sexuálnímu styku, odpovědnost končící zaplacením, nepatrné ceny oproti styku s ne-prostitutkami (drahé dárky věnované milenkám, apod.), v neposlední řadě také možnost provádění perverzních praktik.

Co přispívá k zmasovění prostituce u nás? Relativní snadnost s jakou lze získat v prostituci peníze, relativní nenáročnost kvalifikace, nesouměřitelnost výdělků získaných poskytováním sexuálních služeb v poměru k jiné práci a celková nízká nabídka pracovních příležitostí pro mladé lidi, zejména ženy bez praxe. Následky (zejména psychické) jsou ovšem nedozírné, prostituti a prostitutky se izolují od zdravé společnosti a návrat nebývá vůbec lehký. Dle brožury Ulice-silnice-dálnice (1996) se skupiny prostitutek dělí na 2 hlavní:

- ženy a dívky, ale i chlapi, kteří prostituci provozují dobrovolně za účelem zlepšení své sociální situace
- ženy, které jsou k prostituci donuceny fyzickým nebo psychickým násilím

První skupina vyhledává pasáky nebo různé agentury sama, považuje je za své ochránce, dobrovolně si s nimi dohodne výši finanční odměny a částky, které bude muset odvádět.

Druhá skupina jsou dívky a ženy, které byly k prostituci získány na základě slibu zaměstnání, jako např. hostesky nebo servírky a také ty, které byly násilně uneseny z místa svého bydliště a poté dopraveny do místa, kde je prostituce provozována. Často také bývají k prostituci nuceny svými rodinnými příslušníky.

Kuplířem nebo pasákem bývá osoba (většinou muž), která žije z výdělků prostitutek. Často bývá milencem ženy, jejím ochráncem a později i jejím jediným zázemím. Ženy totiž nebývají schopny vracet se do „normálního“ života. Často se totiž stává, že ve svém životě nic lepšího než vztah s pasákem nezažily. Pasák nebo

kuplíř může být majitelem sex klubu nebo jiného zařízení tohoto typu. Vztahy mezi prostitutkou a jejím „zaměstnavatelem“ bývají následující (Ulice-silnice-dálnice,1996):

- majitel sex klubu – jejich vztah je ryze obchodní. Žena většinou odvádí klubu 50% svého výdělku.
- „klasický pasák“ – ženu chrání, ta v jeho osobě nachází pocit normalnosti a rodinného zázemí (jak už jsem uvedla, ostatními může být opovrhována a to vede k její sociální izolaci). Vztah je autoritativní (ze strany pasáka) a většinou citový (ze strany prostitutky). Žena vydělává a on rozhoduje, kolik si může ponechat pro sebe. Zajišťuje její bezpečnost a sociální postavení, zároveň jí ale může také potrestat, pokud nevydělává kolik on vyžaduje a nebo se projevuje jinak „neposlušně“.
- obchodník se ženami – vztah úplné závislosti. Muž je často článkem mezinárodní organizace, žena je pouhým zbožím, které může být prodáno jinému obchodníkovi. Neexistuje zde žádný citový vztah. Obchodník ženu často zastrahuje (vyhrožuje, nepřiměřeně trestá), omezuje její svobodu, zadržuje jí doklady. Úmyslně a cíleně jí izoluje kulturně i sociálně, z čehož pramení další závislosti .

Prostitutkami jsou nejčastěji ženy, které nabízejí své služby mužům. Prostituti – muži, nabízející svou službu mužům, jsou často nazýváni „doprovody“, „podvodníky“ nebo se hovoří o tom, že „si jdou pronajmout chlapce“. Mužů, nabízejících se ženám, je nejméně a nazývají se „doprovody“ nebo „gigolo“. (Ulice-silnice-dálnice, 1996)

6. 2 Prostituce a obchod se ženami

Jak už jsem uvedla, skutečný rozsah obchodu se ženami a s lidmi vůbec nelze podchytit. Přesná čísla lze pro množství nejasných údajů jen těžko zjistit. Odhady se často zakládají na různém chápání obchodu se ženami a nelze je tedy srovnávat. Kutálková (2007) uvedla, že v diskuzích jsou mnohdy směřovány či zaměňovány pojmy „prostituce“, „nucená prostituce“ a „obchodování s lidmi“. Zatímco při obchodování se ženami za účelem sexuálního vykořisťování či při nucené prostituci dochází ke závažnému porušování lidských práv, ženy jsou zneužívané jinými

osobami, prostituce jako taková by měla být nahlížena (a v některých státech legislativně je – Rakousko, Dánsko, Holandsko) jako legitimní zdroj obživy. Tento postoj vychází z přesvědčení, že člověk má právo se rozhodovat o svém těle a o svém osudu. Osoby poskytující placené sexuální služby by měly mít právo na důstojné pracovní podmínky a na to, aby se mohly postavit proti vykořisťování a násilí. Proto je velmi důležité vymýtit předsudky, které se k tomuto druhu práce vztahují. Právě ty totiž mohou vykořisťované nebo obchodované osoby od vyhledání pomoci odradit. Výroky typu „neměla být tak naivní, může si za svou situaci sama“, „prostitutka, ta je na prodej, může být tedy znásilněna“ a mnoho dalších, jen dokazují, že ten, kdo je vyslovil, si neuvědomuje fakt, že za spáchané násilí je vždy vinen pachatel.

7. La Strada Česká republika

Po roce 1989 vzniká v České republice řada organizací, které si kladou za úkol osobám v nouzi poskytnout zdravotní, psychosociální a případně i další vhodné služby. Jednou z nich je právě La Strada Česká republika (dále LS), jejíž činnost bych ráda představila. Dříve, než organizaci blíže představím, bych ráda uvedla, že všechny sociální pracovníce i pracovníce v sociálních službách působící v organizaci, jsou ženy. Proto budu nadále v souvislosti s nimi používat pouze ženský rod.

LS je nevládní nezisková organizace, která v České republice působí již od roku 1995. Celou svou činností se zaměřuje na hledání řešení problematiky obchodu s lidmi. LS nabízí pomoc osobám, které se dostaly kvůli praktikám užívaným obchodníky s lidmi do obtížné situace. Mezi cílové skupiny osob LS patří konkrétně osoby ohrožené obchodováním s lidmi a/nebo komerčním vykořisťováním, osoby obchodované a/nebo komerčně vykořisťované a příbuzní nebo sociální okolí zmíněných skupin. Jedná se zejména o cizince a cizinky vylákané obchodníky na území hostitelského státu, práci hledající migranty, žadatele o azyl, ale také o české občanky a občany převážně v rámci interního obchodování. Aktivity organizace vyvíjí v oblasti prevence obchodu s lidmi, poskytuje přímou sociální pomoc obchodovaným ženám a soustředí se také na ovlivňování zákonodárství. Je součástí mezinárodního programu, který spolu s Českou republikou existuje v Nizozemí, Polsku, Bulharsku, na Ukrajině, v Bělorusku, Bosně a Hercegovině, Moldávii a Makedonii. (La Strada. *Doporučení vládě České republiky*)

Základní činnost organizace se soustředí na tři oblasti:

- informační a advokační činnost
- prevence a vzdělávání
- sociální služby poskytované obchodovaným osobám

Ve své práci se omezím na představení sociálních služeb poskytovaných obchodovaným osobám. Důraz vložím hlavně na oblast azylového bydlení, na niž navážu praktickou částí práce.

7.1 Registrované sociální služby

1. ledna 2007 vešel v platnost zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Z pohledu tohoto zákona poskytuje organizace uživatelům sociálních služeb (dále jen uživatelé) sociální poradenství dle § 37 a služby sociální prevence dle § 57 azylové domy a § 60 krizová pomoc.

7.1.1 Sociální poradenství

Uživatelé mají možnost kontaktovat poradenské centrum organizace prostřednictvím telefonu, emailu nebo běžné pošty a také osobně po předešlé domluvě. Poskytování služby předchází identifikační rozhovor, během něhož pracovníce zjišťuje, zda kontaktující spadá do cílové skupiny uživatelů či zda mu poskytne základní poradenství a odkáže osobu na jinou relevantní službu. Během rozhovoru sociální pracovníce nabízí služby organizace a zjišťuje objednávku uživatele. Sociální poradenství, pokud probíhá telefonicky či písemně, může být anonymní, jednorázové či opakované. Oba tyto typy kontaktů mohou vyústit v osobní setkání v poradenském centru organizace. Pokud je uživatel identifikován jako spadající do cílové skupiny osob organizace, další spolupráci předchází úvodní rozhovor. Uživateli jsou nabídnuty služby organizace a je upozorněn na to, které služby mu mohou být poskytnuty anonymně a v kterých případech musí z anonymity vystoupit. Je na uživateli, zda vystoupí z anonymity a podepíše dohodu o spolupráci s organizací. V tom případě je uživatel seznámen s postupy při nakládání s osobními a citlivými údaji. Na základě úvodního rozhovoru se sestaví individuální plán spolupráce, kdy pracovníce vychází z individuálních potřeb daného uživatele a směřuje k podpoře jeho plné samostatnosti. Dále poté uživatel obdrží informační arch, kde jsou mu srozumitelným jazykem popsány všechny nabízené sociální služby, práva a povinnosti uživatelů včetně pravidel bezpečného chování.

LS se zaměřuje na poskytování základního i odborného sociálního poradenství. Poskytované informace mají charakter primární prevence, kdy slouží k předcházení rizikových situací. Stejně tak může sociální poradenství řešit již vzniklé rizikové situace a to v rámci sekundární a terciální prevence. Sociální poradenství v rámci organizace pokrývá zejména oblasti primárně preventivní,

zdravotní, sociálně-právní, pracovně-právní. Pracovnice může také uživateli pomoci zprostředkovat kontakt se sociálním okolím (navazující služby – kontakty v zemi původu, vhodné ubytování). LS pravidelně vyhodnocuje výsledky poskytování služeb sociálního poradenství, v případě uživatelů, se kterými byla uzavřena dohoda o spolupráci, probíhá hodnocení spolupráce za dané období a naplňování individuálního plánu. (La Strada, 2007a)

7.1.2 Krizová pomoc

Psychosomatický stav uživatelů bývá obzvláště při prvním kontaktování organizace často velmi kritický. Některé uživatele přivádí do organizace policie, jiné např. jejich stálí klienti (týká se žen pracujících v oblasti sexuálního průmyslu). Proto je nutné, aby organizace poskytovala službu krizové pomoci. Sociální pracovnice s uživatelem této služby řeší primárně jeho krizovou situaci, informuje ho o možnosti využití non-stop telefonní linky organizace v případě akutní krizové situace. Součástí náplně práce sociálních pracovníků a pracovníků v sociálních službách je také krizová intervence, jedná se především o zvládání symptomů posttraumatické stresové poruchy nebo akutní reakce na stres. Obzvláště v případech, kdy má uživatel sebevražedné nebo sebepoškozující tendence, uplatňují pracovníci kontrolní přístup. Uživatel se během úvodního rozhovoru obeznámen také s tím, že v těchto případech pracovníci kontaktují ambulanci nebo krizové centrum. Uživateli je také nabízena možnost dlouhodobé terapeutické práce s externími spolupracovníky organizace. Do služeb krizové pomoci spadá týdenní ubytování v azylovém bytě organizace (tzv. krizový týden) nebo poskytované ambulantní služby pro osoby, které mají kde bydlet a svou situaci pouze docházejí řešit. (La Strada, 2007a)

Na sociální poradenství a krizovou pomoc může navazovat služba azylové domy dle § 57 zákona o sociálních službách. Tu samostatně a důkladněji představím v 9. kapitole a naváží na ní praktickou částí.

7.2 Dokumentace a doba poskytování sociálních služeb

Pokud uživatel spadá do cílové skupiny organizace a rozhodne se využívat jejích služeb, podepisuje se sociální pracovníci náležité dokumenty. Jak už jsem

uvedla, uživatel je informován o citlivém přístupu ke svým osobním datům a podepisuje prohlášení o zpracovávání osobních údajů. Dále dohodu o krátkodobé spolupráci v délce trvání 6 týdnů počínaje dnem uzavření dohody. Nejpozději 3 dny před ukončením této dohody musí uživatel aktivně požádat o prodloužení spolupráce. O jeho žádosti rozhoduje sociální tým a pokud je žádost schválena, přistupuje se k uzavření dohody o dlouhodobé spolupráci v délce trvání 10 týdnů. Pokud má uživatel i nadále zájem spolupracovat s organizací a jsou k tomu shledány důvody, podepisuje se dohoda o dlouhodobé spolupráci II. Vzájemná spolupráce může být uzavřena maximálně na 2 roky. (La Strada, 2006a)

7.3 Vedení případu

Sociální pracovnice, která vede případ, po podepsání dohody o krátkodobé spolupráci zakládá spis, do kterého zaznamenává veškeré kroky vykonané ve prospěch uživatele a zakládá kopie ostatních dokumentů. Uživatel má nárok do těchto spisů nahlížet. Do spisů má právo nahlížet také ředitelka organizace, sociální tým a další osoby, které s LS uzavřely dohodu o mlčenlivosti. Spisy slouží k tomu, aby uživatel i sociální pracovnice měli přehled o tom, jaké kroky byly vykonány ve prospěch uživatele a zároveň slouží sociální pracovníci ke kontrole vykonaných kroků. Od května 2007 je v organizaci nově zaveden elektronický systém ARA a spisy se vedou v jeho rámci.

La Strada (2006a) uvádí, že náplň práce sociální pracovnice zahrnuje zejména:

- průběžné informování o možnostech řešení situace, pomoc při uplatňování práv uživatelů a zprostředkování kontaktu na další pomáhající organizace
- pro uživatele možnost sdílení a konzultace problémů i úspěchů se sociální pracovníci (partnerské, rodinné a pracovní vztahy, vzpomínky a zážitky z minulosti)
- pomoc při zařizování dokladů, dávek a legalizace pobytu v rámci zákonů platných na území ČR
- pomoc s vypracováním žádostí, stížností, zpracování vyjádření a posudků podle potřeby uživatelů
- doprovod, asistenci a pomoc při jednání s různými úřady a organizacemi
- pomoc při zařizení schránky pro doručování pošty (poste restante)

7.4 Ostatní služby poskytované organizací

Vedle služeb, které musejí být ze zákona registrovány, poskytuje organizace uživatelům také další služby. Jsou jimi následující.

7.4.1. Finanční pomoc

LS poskytuje uživatelům finanční pomoc. Ta je automatická v období krátkodobé spolupráce. Při podepsání dohody o dlouhodobé spolupráci je možno poskytovat finanční pomoc i nadále, maximálně však do začátku 4. měsíce od podepsání dohody o krátkodobé spolupráci (La Strada, 2006a). LS samozřejmě uživatelům v případě potřeby nabízí i další finanční podporu. Jedná se o finance na nezbytné hygienické potřeby, na telefonní kartu nebo kredit, na ošacení či obuv a také na finance a dopravu. Organizace má také vyhrazeny finanční prostředky na volnočasové aktivity uživatelů.

7.4.2 Zdravotní a psychologická/psychiatrická péče

Zdravotní péče pro uživatele s českou státní příslušností či státní příslušností zemí EU, s podanou žádostí o azyl, s přiznaným azylem, s vízem za účelem strpění pobytu a s dlouhodobým pobytem za účelem ochrany je hrazena zdravotní pojišťovnou ČR. Ostatním osobám hradí organizace nutné zdravotní ošetření dle svých možností. LS na žádost uživatelů zprostředkovává konzultace s psychoterapeutem, zdarma také zprostředkuje základní lékařské vyšetření na pohlavně přenosné choroby.

7.4.3 Pracovní poradenství

Po podepsání dlouhodobé dohody mohou uživatelé využít programu pracovního poradenství. Kromě ostatních služeb, které jsou poskytovány, budou po podepsání dlouhodobé dohody poskytovány i služby v oblasti zaměstnávání. Pracovní poradenství mají na starosti v organizaci 2 pracovní poradci. Ostatními službami se i nadále zabývá stávající sociální pracovnice. Schůzky s pracovním poradcem probíhají odděleně od schůzek se sociální pracovnící.

Dle La Strady (2006a) může pracovní poradce poskytnout některé z následujících služeb;

- pomoc při vyhledávání zaměstnání
- sestavení životopisu a nácvik přijímacího pohovoru
- poskytování důležitých informací (jak postupovat při uzavírání pracovní smlouvy, na co si dát pozor, práva a povinnosti zaměstnavatele apod.)
- doprovod a zprostředkování jednání s Úřadem práce
- doprovod k přijímacímu pohovoru
- zprostředkování a úhrada dalšího vzdělání (zejména jazykové a rekvalifikační kurzy)
- zprostředkování dobrovolného zaměstnání (do doby než uživatel nalezne zaměstnání)
- pomoc při problémech se zaměstnavatelem (uživateli není vyplácena mzda, musí pracovat přesčas, pracuje za jiných podmínek, než které jsou uvedeny v pracovní smlouvě apod.)
- pro kontaktování zaměstnavatele může uživatel využít telefon nebo internet v poradně LS

Pokud uživatel s pracovním poradcem sestavil plán úkolů, který řádně plní a podepsal dohodu o poskytnutí příspěvku osobě v nouzi, může mu být tento příspěvek poskytnut. Je ovšem nutné, aby uživatel chodil na smlouvené schůzky pravidelně, navštěvoval rekvalifikační kurzy a aktivně usiloval o získání zaměstnání. Pokud nebude plnit dohody uzavřené s pracovním poradcem, může mu být příspěvek zkrácen nebo odejmut. Příspěvek může uživatel dostávat i v prvních měsících zaměstnání. (La Strada 2006a)

7.4.4 Právní poradenství

Organizace může dále uživateli zprostředkovat právní konzultace v oblastech trestního, rodinného, cizineckého, azylového a civilního práva (např. rozvody, podávání trestního oznámení na pachatele, apod.). LS dále nabízí asistenci při jednání s policií a ve výjimečných případech také právní zastupování. Velmi důležité

je vědět, že LS nepracuje pro policii a uživatel má právo odmítnout jakoukoliv spolupráci s policií.

7.4.5 Tlumočení/překlady

Organizace spolupracuje s řadou tlumočnicků, kteří pomáhají v komunikaci s cizojazyčnou klientelou. Jednou ze zaměstnankyň organizace je také specialistka na vietnamskou komunitu. LS nabízí překlad důležitých dokumentů potřebných k řešení situace, také asistenci překladatele při důležitých schůzkách.

7.5 Práva uživatelů

Uživatel má stejně jako jakýkoliv jiný účastník vztahu svá práva a povinnosti. Organizace se zavazuje informovat uživatele o veškerých podstatných krocích učiněných v jejich prospěch. Uživatelé mají dále právo:

- rozhodnout se o dalším postupu při řešení svého případu - sociální pracovnice, která vede případ vždy respektuje uživatelské rozhodnutí
- na soukromí a ochranu osobních údajů. LS se zavazuje dodržovat mlčenlivost o veškerém dění v rámci organizace dle zákona o ochraně osobních údajů a zákona o sociálních službách.
- kontaktovat sociální pracovníci, která vede případ a konzultovat s ní v pracovní době (9-17 hod)
- mimo pracovní hodiny v odůvodněných případech (krizová situace) kontaktovat LS na SOS mobil (17-9 hod)
- na důstojné a profesionální zacházení

(Informační arch pro uživatele sociálních služeb, La Strada 2006a)

7.6 Povinnosti uživatelů

Vedle práv mají uživatelé také povinnosti. Zavazují se poskytovat pravdivé informace o své situaci, o tom, co prožili a informují o změnách ve svém případě. Sociální pracovnice může pracovat jen s informacemi, které jí uživatel poskytne. Tím, že poskytne nepravdivé informace, poškodí zejména sebe. Informace o případu mohou být předány dalším organizacím pouze se souhlasem uživatele. Výjimku tvoří

případy ohrožení života a ohlašovací povinnost na závažné trestné činy. Povinnosti uživatelů jsou dále rozdílné podle délky trvání spolupráce s organizací.

7.6.1 Krátkodobá spolupráce (6 týdnů)

Během krátkodobé spolupráce uživatel dodržuje následující povinnosti a pravidla:

- uživatel podepíše dohodu o krátkodobé spolupráci
- uživatel aktivně spolupracuje se sociální pracovníci na řešení své situace
- uživatel informuje sociální pracovníci o každé nové skutečnosti, která může ovlivnit řešení případu
- z bezpečnostních důvodů uživatel sděluje sociální pracovníci s kým se stýká a s kým je v pravidelném kontaktu
- uživatel dodržuje pravidla bezpečného chování
- uživatel dochází na sjednané schůzky, dodržuje sjednané časy a dohody; pokud se nemůže ze závažných důvodů dostavit na schůzku, neprodleně se omluví, nejpozději však 1 hodinu před schůzkou
- uživatel nepáchá trestnou činnost
- uživatel uchovává v tajnosti místo, kde je ubytován
- uživatel včas požádá o prodloužení spolupráce

(Informační arch pro uživatele sociálních služeb, La Strada 2006a)

7.6.2 Dlouhodobá spolupráce (do 2 let)

Po podepsání dohody o dlouhodobé spolupráci uživatel nadále dodržuje výše uvedené povinnosti a pravidla. Také se aktivně zapojuje do hledání dlouhodobého ubytování a zaměstnání, navrhuje řešení své situace, účastní se rekvalifikačních kurzů, cizinci kurzů českého jazyka.

7.6.3 Bezpečné chování

Uživatel je dále povinen chovat se bezpečně, dodržovat individuální bezpečnostní plán a neohrožovat ostatní uživatele ani pracovníky organizace. Uživatel nekontaktuje nikoho z rizikového prostředí. O sobě, o organizaci a jejich

zaměstnancích, ani o ostatních uživateli neinformuje cizí osoby. Během spolupráce s LS nekonsumuje v nadměrném množství drogy ani alkohol. Také sleduje své zdravotní a psychické změny a informuje o nich sociální pracovníci.

7.7 Sankce

Za nedodržení stanovených pravidel logicky následují sankce. Ty jsou v rámci organizace pevně stanoveny a to následovně:

- v případě, že uživatel poprvé poruší podmínky spolupráce, bude nejprve napomenut, což bude zaznamenáno ve spisu a bude informována vedoucí sociálních služeb
- v opakovaných případech bude uživateli strhnutá část finanční podpory
- pokud se porušování dohod i nadále opakuje, bere to organizace jako signál uživateli neochoty a další spolupráce bude ukončena

(Informační arch pro uživatele sociálních služeb, La Strada 2006a)

7.8 Podávání stížností uživatelů

Během spolupráce mezi organizací a uživatelem může také nastat situace, kdy je uživatel nespokojen s jejím průběhem. V tom případě má zaručené právo stěžovat si. Způsob podávání a vyřizování stížností uživatelů je následující:

- pokud je uživatel nespokojen s poskytováním sociálních služeb, sdělí důvod své nespokojenosti sociální pracovníci, která vede jeho případ, případně další osobě, s jejíž prací je nespokojen
- sociální pracovníce je povinna stížnost zaznamenat do spisu a snažit se stížnost řešit
- pokud se situace nezlepší, uživatel písemně nebo telefonicky informuje vedoucí sociálních služeb, která stížnost projedná a do 1 týdne sdělí své rozhodnutí. Vedoucí sociálních služeb zpravidla vyslechne uživatele, posléze sociální pracovníci a doporučí společnou schůzku, kterou vede tak, aby bylo prostředí pro zúčastněné objekty bezpečné. O průběhu a dohodách sepisuje zápis, se kterým je uživatel obeznámen a který je založen do spisu
- pokud ani v tomto případě nebudete uživatel spokojen, má možnost písemně oslovit ředitelku organizace, která se k stížnosti vyjádří do 1 týdne

- v případě, že vedoucí sociálních služeb či ředitelka organizace uznaly stížnost za opodstatněnou, jsou povinny vyvodit důsledky a s nimi zúčastněné osoby neprodleně seznámit

(Informační arch pro uživatele sociálních služeb, La Strada 2006a)

7.9 Ukončení spolupráce

Spolupráce je ukončena z následujících důvodů:

- uživatel sám ukončí spolupráci s organizací. V takovém případě jsou uživateli doporučeny postupy a kontakty na služby, které mají navazující charakter.
- s uživatelem je ukončena spolupráce na základě porušení základních pravidel spolupráce. Každé porušení pravidel se řeší individuálně, nejprve bývá uživatel napomenut a upozorněn, že při opakovaném porušení bude spolupráce ukončena. I v těchto případech bývá zajištěna alespoň minimální následná péče.
- vyprší doba spolupráce uvedená v dohodě. Uživatel má možnost žádat o prodloužení dohody o spolupráci až do doby 2 let. V některých výjimečných případech (např. při právním zastupování uživatele) je možnost tuto spolupráci prodloužit.
- v případě poskytování anonymního sociálního poradenství, kdy je spolupráce uzavřena naplněním zakázky uživatele nebo předáním kontaktů na jinou relevantní službu

(Informační arch pro uživatele sociálních služeb, La Strada 2006a)

8. Program Ministerstva vnitra České republiky

V rámci Národní strategie boje proti obchodování s lidmi (Ministerstvo vnitra, 2005) nabízí Ministerstvo vnitra České republiky (dále MV) možnost vstupu do speciálního Programu podpory a ochrany obětí obchodu s lidmi. LS je partnerskou organizací v rámci tohoto programu. Zúčastňuje se koordinačních schůzek, připomínkuje běh programu.

Je na dobrovolném rozhodnutí uživatele, zda vstoupí do tohoto Programu. LS poskytuje služby i uživatelům, kteří do tohoto Programu nevstoupí. Uživatelé musí respektovat, že orgány činné v trestním řízení musí prověřit informace, které jim k celému případu sdělí.

8.1 Podmínky žádosti o vstup do Programu

Pokud uživatel souhlasí se spoluprací s policií a ví o důležitých informacích, které mohou přispět k dopadení pachatelů, může požádat o vstup do tohoto Programu. Uživatel nejprve podepíše formulář „Žádost o vstup do Programu“. MV, které rozhoduje o přijetí do programu, se v co nejkratší době vyjádří k žádosti. Pokud bude žádost schválena, má uživatel nárok na 30-ti denní lhůtu na rozmyšlení, zda bude i nadále spolupracovat s orgány činnými v trestním řízení, případně podá trestní oznámení na pachatele.

8.2 Výhody účasti v Programu pro uživatele - cizince

Uživateli – cizinci, pokud má v České republice nelegální pobyt, je v první fázi Programu vystaven výjezdní příkaz na 40 dní. Pokud se uživatel rozhodne nespolupracovat, je mu nabídnut dobrovolný návrat do země původu, který uhradí MV. Pokud se spoluprací souhlasí, je mu vystaveno vízum za účelem strpění pobytu, které může být opakovaně prodlužováno. Na základě tohoto víza je možné v ČR požádat o pracovní povolení po dobu trvání tohoto víza. Ve spolupráci se sociální pracovníci požádá uživatel, minimálně 1 měsíc před vypršením výjezdního příkazu/víza za účelem strpění pobytu, o dlouhodobý pobyt za účelem ochrany. O

tento druh pobytu se žádá na MV. Ve výjimečných případech, pokud hrozí nebezpečí v zemi původu a pokud se uživatel aktivně snaží o samostatný nezávislý život (dlouhodobé zaměstnání, ubytování a znalost českého jazyka), je možné žádat o udělení trvalého pobytu z humanitárních důvodů na území ČR. Proces legalizace pobytu osoby v tomto Programu je složitý a závisí na aktuálním znění zákonů, které upravují pobyt cizinců na území ČR. (Ministerstvo vnitra, 2005)

8.3 Ukončení účasti v Programu

Dle La Strady (2006a) je možné ukončit účast v Programu následujícími způsoby:

- dobrovolným návratem do země původu (cestu hradí MV)
- ukončením trestního řízení, následuje zprostředkování cesty do země původu (hradí MV)
- porušením pravidel ze strany uživatele
- na vlastní žádost uživatele
- udělením trvalého pobytu z humanitárních důvodů

9. Azylové bydlení v rámci organizace La Strada ČR

Můj post pracovnice v sociálních službách, který zastávám v rámci organizace, je spojen hlavně s touto službou. Noční služby, které 2x týdně vykonávám v rámci azylového bydlení, jsou upraveny pravidly a ubytovacím řádem organizace. Než přiblížím chod azylového bytu organizace, ráda bych představila azylové domy obecně dle § 57 zákona o sociálních službách.

9.1 Azylové domy

Dle §57 zákona o sociálních službách (in Sociální zabezpečení 2007 – ÚZ) poskytují azylové domy „...*pobytové služby na přechodnou dobu osobám v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení.*“ Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách, definuje poskytování sociálních služeb v rámci azylových domů ještě blíže. Organizace musí v rámci azylového domu poskytnout následující služby:

- poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy
- poskytnutí ubytování, kdy ubytování zpravidla nepřevyšuje 1 rok, uživatelům je umožněna celková hygiena těla a jsou vytvořeny podmínky pro zajištění úklidu, praní a žehlení
- pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí (pomoc při vyřizování záležitostí vyplývajících z individuálních plánů, pomoc při obnovení nebo upevnění kontaktu s rodinou, aj.)

Všechny tyto zákonné podmínky azylové bydlení organizace La Strada samozřejmě splňuje. Jakým způsobem si je upravuje blíže uvedu v následujících podkapitolách.

9.2 Poskytování sociální služby v rámci organizace

O možnosti využít tuto sociální službu jsou uživatelé informováni během kontaktu se sociální pracovníci, která jim poskytuje službu sociální poradenství nebo krizová pomoc. Podmínkou poskytnutí služby azylového bydlení je to, že je uživatel identifikován jako spadající do cílové skupiny organizace, je starší 18-ti let, nemá

možnost si samostatně zajistit ubytování a je motivován dlouhodobě spolupracovat s organizací.

La Strada (2007a) uvádí, že tato registrovaná služba je primárně zaměřena na pokračování započatých aktivit v rámci sociálního poradenství nebo krizové pomoci. Zároveň mohou být zahájeny další aktivity (např. trestní řízení, vstup do Programu MV, apod.). Nutné je během poskytované služby stabilizovat uživatele a nastartovat proces sociálního začleňování. Dalším důležitým krokem je snaha o návrat uživatelů na pracovní trh, nalezení dlouhodobého ubytování a celkové osamostatnění se mimo rizikové prostředí.

Stejně jako u ostatních služeb předchází poskytnutí této služby rozhovor s uživatelem, během něhož je sestaven individuální plán. Sociální pracovnice opět reaguje na specifické potřeby uživatele. Kromě nabídky azylového bydlení je schopna zajistit ubytování mimo organizaci, pokud je to třeba. Jedná se o ubytování např. v azylových domech pro matky s dětmi, v ubytovnách pro muže a ženy či v dalších specializovaných zařízeních. Pokud uživatel splňuje podmínky potřebné ke spolupráci s organizací, může být ubytován v rámci organizace.

V současnosti organizace disponuje dvěma azylovými byty. První byt provozuje organizace od roku 2001. Kapacita bytu je 3 lůžka a uživatelé v něm přebývají bez asistence pracovníků v sociálních službách. Ty působí jako noční služby v bytě druhém, který má kapacitu 5 lůžek. Ten je v provozu od února 2006. Adresy obou bytů jsou z bezpečnostních důvodů utajené. V současné době organizace využívá převážně novější byt, kde jsou lepší podmínky pro práci s uživateli.

V azylovém bytě může uživatel pobývat 6 měsíců, dále do 1 roku spolupráce je organizace schopna zprostředkovat a finančně uhradit jiný druh ubytování. Vše samozřejmě s ohledem na individuální plán uživatele a jeho potřeby. Uživatel je seznámen s provozním řádem azylového bytu, s bezpečnostními a jinými pravidly, které je nutné dodržovat pro hladký chod azylového bydlení. Uživatel dostává klíče od azylového bytu a je upozorněn na jeho utajenost. Konzultace s uživatelem této sociální služby probíhají v poradenském centru organizace, aby byl jasně oddělen prostor relaxace a odpočinku od prostoru pracovního. Noční služby v rámci

azylového bytu poskytuje La Strada s ohledem na závažnost problematiky obchodu s lidmi. Noční služby vykonávají pracovníce v sociálních službách denně od 19.00 do 7.00 hodin (La Strada, 2006b). Jak už jsem uvedla, tak i já zastávám v rámci organizace funkci jedné z pracovníc v sociálních službách. Proto bych nyní ráda blíže představila náplň své práce.

9.2.1 Pracovnice v sociálních službách

Dle § 116 (1b) zákona o sociálních službách (in Sociální zabezpečení 2007 – ÚZ) vykonávají pracovníci v sociálních službách *„základní výchovnou nepedagogickou činnost spočívající v prohlubování a upevňování základních hygienických a společenských návyků, působí na vytváření a rozvíjení pracovních návyků, manuální zručnosti a pracovní aktivity, provádí volnočasové aktivity zaměřené na rozvoj osobnosti, zájmů, znalostí a tvořivých schopností formou výtvarné, hudební a pohybové výchovy, zabezpečují zájmovou a kulturní činnost a provádí osobní asistenci.“*

Pracovnice v sociálních službách (interně nazývané asistentky, proto dále jen asistentky) organizace La Strada všechny tyto požadavky naplňují právě během svého působení v azylovém bytě. 4 asistentky konají 2 noční služby týdně v azylovém bytě a 1 denní službu týdně v poradenském centru organizace. Zaměřím se na popis pracovní činnosti v rámci azylového bydlení. Během noční služby asistentky dle La Strady (2007b):

- zajišťují služby v zařízení podle rozpisu služeb a potřeb zařízení
- dbají na dodržování profesionálního pracovního vztahu s uživateli
- v případě potřeby poskytují a zprostředkovávají uživatelům relevantní informace, případně je odkazují na sociální pracovníci, kterou o tom předem informují
- jsou vyškolené na zvládání krizových situací, v případě potřeby jsou oprávněny kontaktovat sociální pracovníci na non-stop SOS mobil a také policii či zdravotnickou záchrannou službu
- kontrolují úklid zařízení
- dobu od 19.00 do 22.00 tráví aktivně spolu s uživateli

- dbají na dodržování nočního klidu (22.00 – 7.00), zároveň jsou kdykoliv během noci k dispozici uživatelům v krizi
- po dohodě se sociální pracovníci jsou připraveny přijmout nové uživatele kdykoliv během noci
- při nástupu a na konci služby zkontrolují celkový stav azylového bytu
- jsou schopny poskytnout základní první pomoc, v případě potřeby poskytují v přiměřeném množství léky a zdravotnický materiál

Při nástupu nového uživatele ho asistentka nejprve přivítá, přidělí mu lůžko, hygienické potřeby, základní potraviny a dá mu čas na vybalení si věcí, osobní hygienu, apod. Uživateli oznámí, že je v bytě pro něj a že jí může kdykoliv kontaktovat. Po prvotní aklimatizaci uživatele jej asistentka provede po bytě, ukáže jednotlivé místnosti, vysvětlí používání pračky, myčky a hasicího přístroje. Seznámí uživatele také s rozpisem služeb na úklid a s jeho plněním. S uživatelem projde bezpečnostní pokyny, ubytovací a provozní řád, neustále mu zdůrazňuje svojí pozici, ubezpečuje uživatele, že se na ní může kdykoliv obrátit s jakoukoliv prosbou či nejasností.

9.2.2 Ubytovací řád azylového bytu

Protože se o azylový byt dělí až pět uživatelů, je třeba dodržovat jasně daná pravidla, která vymezuje ubytovací a provozní řád azylového bytu. Uživatelé jsou s ním při příchodu důkladně seznámeni. Uživatelé jsou v první řadě povinni dodržovat zásady mezilidského soužití. I přesto, že sociální pracovníce a asistentky respektují jejich soukromí, jsou uživatelé povinni je do azylového bytu kdykoliv vpustit. Uživatelé jsou povinni udržovat v tajnosti adresu azylového bytu, jakékoliv návštěvy v bytě jsou zakázány. V bytě je vyhrazeno místo ke kouření (balkon), užívání alkoholických a toxických látek není povoleno. Uživatelé jsou odpovědní za každodenní úklid v zařízení a vynášení odpadků. Přemísťovat nábytek mohou jen s povolením asistentek, na které se také obracejí s jakýmkoliv dotazem ohledně chodu azylového bytu. 2x týdně absolvují uživatelé pod vedením asistentek povinná sezení.

9.2.3 Informační středy a pozitivní neděli

Povinná sezení probíhají ve středu a v neděli. Nemusí se jich účastnit uživatelé, kteří tráví v azylovém bytě krizový týden nebo ti, kteří jsou v prvním týdnu pobytu. Obě setkání začínají ve 20.15 hodin ve společném prostoru bytu. Setkání zahájí asistentka kolečkem, kde každý uživatel hovoří o tom, jak strávil uplynulý týden, jak se má, co ho těší, co ho trápí. Do kolečka se zapojí i asistentka. Úkolem každého z uživatelů je přinést nějakou novinku, aktualitu, zajímavost. O té se potom hovoří, uživatelé spolu s asistentkami také zakládají šanony např. receptů, výletních míst v ČR, apod. Středy jsou zaměřeny hlavně na chod azylového bytu, probírá se soužití uživatelů, technické věci, opakují se práva a povinnosti uživatelů, asistentka mapuje situaci v azylovém bytě. Neděle mají být zaměřeny spíše na příjemné posezení a popovídání, takže se asistentka snaží sezení vést tak, aby se nemusely řešit nepříjemné věci, ale uživatelé hovořili jen o tom, co je potěšilo, zajímá, na co se do budoucna těší. Závěrem se vždy domluví téma na příště, úkoly, které by měli uživatelé do dalšího sezení splnit. Nakonec je asistentka povinna sezení zhodnotit a jasně ukončit. Sezení je časově omezeno, mělo by trvat maximálně 1 hodinu. Z jeho průběhu zapíše asistentka zápis.

9.2.4 Bezpečnost azylového bytu

Uživatelé jsou také seznámeni s bezpečnostními opatřeními v rámci azylového bytu. Do vybavení bytu patří hasicí přístroj, o jehož umístění a způsobu použití jsou uživatelé poučeni. Na nástěnce ve společných prostorách jsou viditelně umístěna čísla tísňového volání a další důležité kontakty. Uživatelé mohou s asistentkami nacvičovat jednání v krizových situacích. Naproti vchodovým dveřím je umístěna bezpečnostní kamera, která monitoruje, kdo vstupuje do azylového bytu. Ve vchodových dveřích je umístěno bezpečnostní kukátko a domluva je taková, že uživatelé nikomu neotvírají. Mimořádné návštěvy sociálních pracovníků nebo asistentek jsou vždy předem řádně nahlášené. V kuchyni bytu je umístěna lékárnička s náplastmi, obvazy a dezinfekcí. Léky proti bolesti jsou umístěny v místnosti pro personál, které asistentka vydává uživatelům proti podpisu.

Přítomnost profesionálů v azylovém bytě je dle mého názoru velmi potřebná. Asistentky podporují uživatele v krizi, pomáhají při řešení konfliktních situací i při nácviku nebo znovunabytí sociálních dovedností. Ujasňují uživatelkám pravidla azylového bydlení, motivují je ke změně. Zda všechny asistentky vnímají svou přítomnost v azylovém bytě jako potřebnou, jsem se rozhodla zjistit v rámci následujícího rozhovoru.

10. Rozhovor s asistentkami

V praktické části jsem se rozhodla blíže zaměřit na působení asistentek v rámci azylového bydlení. Mým cílem bylo během rozhovoru zjistit jejich spokojenost s nastavením pravidel organizace a s jejich působením v azylovém bytě vůbec. Zajímaly mě individuální názory a také to, zda během diskuze asistentky dojdou např. k řešení situací, s kterými si neví rady. Mým cílem nebylo zpochybnit pravidla daná organizací, spíše je zrcadlit a zjistit, zda jsou v souladu s potřebami asistentek i uživatelů. Také jsem chtěla ověřit stanovisko, že přítomnost profesionálů v azylovém bytě je potřebná.

Strukturovaný rozhovor jsem si rozdělila do tří okruhů. První okruh otázek se týkal běžného provozu azylového bytu. Zaměřila jsem se zde na pravidla, sankce a povinná středeční a nedělní sezení. Druhý okruh otázek byl poněkud rozsáhlejší a týkal se výjimečných/krizových situací, které jsme v azylovém bytě zažily. V třetím a posledním okruhu otázek jsem se zaměřila na komunikaci jednotky azylový byt se sociálním týmem, který je nadřízený a působí v prostředí poradenského centra organizace. Také mě zajímala komunikace asistentek v jejich vlastním týmu.

Hendl (2005) ve své knize uvádí, že skupinové interview se provádí najednou ve skupině šesti až osmi lidí. Přesto, že jsem svůj rozhovor vedla pouze se skupinou tří asistentek, dovolím si ho za skupinový rozhovor označit. Splňoval totiž všechny kritéria, které Hendl (2005) ve své knize představuje. Účastnice tvořily homogenní skupinu – všechny působí jako asistentky v azylovém bydlení. Otázky jsem jim pokládala současně, slyšely tedy odpovědi ostatních, reagovaly na ně a doplňovaly své odpovědi. Jak dokážu následovně během hloubkového proniknutí do textu (do odpovědí asistentek), prakticky ve všech odpovědích se asistentky shodly a zároveň se během diskuze uměly zamyslet nad řešením problémových situací v azylovém bydlení.

V rozhovoru, který uvádím v příloze, jsem asistentkám položila 3 základní otázky. Ty byly následující:

Co v rámci azylového bydlení funguje bez problémů? Co lze vyzdvihnout?

Jaká místa jsou slabší? Co byste doporučili ke zlepšení situace?

Jak na azylové bydlení a vzniklé situace nahlíží uživatelky?

Tyto základní otázky jsem v každém ze tří okruhů doplnila několika otázkami sondážními. To proto, abych si ověřila a potvrdila názory asistentek. Obsah rozhovoru jsem posléze analyzovala a interpretovala kvalitativně.

V praktické části budu hovořit o uživatelích pouze v ženském rodě, protože azylové bydlení je v současné době poskytováno pouze ženám.

10.1 Běžný provoz azylového bytu v rámci rozhovoru

10.1.1 Pravidla azylového bytu v rámci rozhovoru

V otázce pravidel azylového bydlení se asistentky shodly, že jsou pravidla nastavena dobře. Dávají návod k práci, ochraňují a zároveň umožňují asistentkám ve svém rámci kreativitu. Díky nim se také dají jasně vymezovat hranice, což je pro vztah asistentka – uživatelka, kdy asistentka musí respektovat profesionální vztah, důležité. Z rozhovoru jasně vyplynulo, že každá z asistentek přistupuje k pravidlům individuálně, žádná je však neporušuje. Dle názoru asistentek také uživatelky nemají s nastavením pravidel problém. Žádná z nich je nikdy výrazně neporušila a ani proti nim neprotestovala.

10.1.2 Sankce v rámci rozhovoru

Se sankcemi je spojena potřeba bezpečí jak uživatelék, tak asistentek. Proto se všechny asistentky shodly na tom, že sankcionování spojené s porušením pravidel je velmi důležité a jednoznačně lpí na jeho dodržování. V rámci rozhovoru zazněl i názor, že je samozřejmě možné je nějakým způsobem upravit, pokud je uživatelka v krizi a měla k jejich porušení vážný důvod. V tom případě je ale nutné situaci jasně pojmenovat, uživatelku upozornit na to, že pravidla porušila, ale že sankce se pro

tuto chvíli odsouvá z určitého důvodu. V žádném případě by neměla uživatelka ze situace vyjít z pocitem, že se nic nestalo. Celá situace by jí měla být vysvětlena zcela jasně, protože k sankcionování se uživatelky stavějí negativně a převážně mají pocit, že jim bylo ukřivděno.

10.1.3 Středeční a nedělní sezení v rámci rozhovoru

Středeční a nedělní sezení se zdají asistentkám vhodné pouze v případě, že je v azylovém bytě více užívatelky. Tato aktivita je v organizaci poměrně nová a i přesto, že její účel velmi často probíráme na interních schůzích, vyšlo během rozhovoru najevo, že není úplně dotažena do konce. Stejně tak uživatelky její smysl moc nechápou, připadá jim umělé se scházet „na povel“, když přece s asistentkami aktuální dění probírají téměř každý den a daleko přirozeněji. I přesto, že je povinná účast zanesena v pravidlech, uživatelky se odvolávají na to, že sezení nemá žádnou strukturu a ony nejsou motivovány se na uměle vytvořených sezeních podílet. Je samozřejmě na asistentkách, aby situaci zvládly, ale jak vyplynulo z rozhovoru, ani ony nejsou úplně spokojeny s tím, jak je struktura sezení nastavena a mnohem raději řeší příjemné i méně příjemné situace aktuálně a přirozeně, nikoliv v přesně vymezenou dobu. Jako výhodu asistentky uvedly, že je zanesení těchto sezení do pravidel podporuje v situaci, kdy se např. v azylovém bytě odehrávají neshody mezi užívatelkami a ty je odmítají řešit. Ovšem celkově sezení nevyhovují oběma stranám.

10.2 Výjimečné/krizové situace v rámci azylového bytu

Během více než ročního působení v rámci azylového bydlení jsme s mými kolegyněmi zažily také několik krizových nebo nějakým způsobem výjimečných situací. Nad některými jsme se během rozhovoru s asistentkami pozastavily.

10.2.1 Přebírání povinností jedné užívatelky za druhou

U některých užívatelky se projevila potřeba nějakým způsobem si kompenzovat nepřítomnost mužského elementu, potřeba se o někoho starat. Právě s tím souvisí výjimečná situace, kdy jedna užívatelka přebírá povinnosti týkající se chodu azylového bydlení za užívatelku jinou a odvolává se např. na to, že ta pracuje

a nemá čas obstarávat chod domácnosti. Zde se asistentky shodly, že se jedná o jasné narušování pravidel i snahy organizace pomoci uživatelkám s osvojováním sociálních dovedností. Také dochází k vytváření závislosti mezi uživatelkami. Během rozhovoru vyšlo najevo, že všechny asistentky postupovaly dobře, když se snažily uživatelkám vysvětlit nevhodnost jejich chování. Uživatelky neměly na situaci náhled a braly ji za samozřejmou výpomoc. Pro uživatelky může být často velmi složité uvědomit si, že jsou na přechodnou dobu v pomáhající organizaci nikoliv v podnájmu s kamarádkou. I když je v pořádku, že mezi uživatelkami panují vřelé vztahy, je zajisté velmi důležité jim neustále připomínat pravidla azylového bydlení a účel jejich pobytu.

10.2.2 Potřeba uživatelek hovořit s asistentkami

Další z potřeb uživatelek a také důvod přítomnosti asistentek v azylovém bydlení je rozebírání problémů uživatelek. Uživatelky mají možnost se kdykoliv během noci na asistentky obrátit s jakýmkoliv dotazem nebo potřebou. Nejednou nastala situace, kdy bylo zřejmé, že uživatelka starost má, ale je jí nepříjemné nebo se obává na asistentku obrátit. Zde se asistentky opět shodly na tom, že je nutné vytvářet uživatelkám prostor. Asistentky se snaží respektovat jejich minimální soukromí v rámci bydlení, ale zároveň upozorňují, že jsou zde od toho, aby uživatelkám s řešením problémů pomáhaly. Mohou se samozřejmě opakovaně dotázat, co se s uživatelkou děje, zda nechce o něčem hovořit, apod. Pokud ovšem ta nejeví zájem, nelze jí nutit. Lze jí ovšem poskytnout prostor kdykoliv přijít, čehož většina uživatelek nakonec vždy využije. Zde z předchozích zkušeností i z rozhovoru jednoznačně vyplynulo, že přítomnost asistentek v azylovém bytě je velmi potřebná a plní svůj účel.

10.2.3 Krizový týden

Jedním z ožehavých témat je umístování uživatelek v krizi mezi stabilizované, dlouhodobě ubytované uživatelky. Uživatelky se na toto pravidlo dívají s obavami, přesto je nutné jej z kapacitních důvodů respektovat. Asistentky během rozhovoru uvedly, že je důležité na možnost této situace dlouhodobé uživatelky připravit a informovat je hned ze začátku pobytu. Jako výhodu vnímají

velikost bytu a to, že dlouhodobé a krizové uživatelky nemusejí sdílet jeden pokoj. Protože ale i tato situace může nastat, je pro asistentky důležité s dlouhodobými uživatelkami o této situaci důkladně pohovořit. Poprosit je o trpělivost a vcítění se, připomenout jim, že i ony byly ze začátku pobytu v krizi. Také s nimi probrat bezpečnostní opatření a v případě vzniklého problému jim být oporou. Asistentky shodně uvedly, že si nepřipadají v řešení krizových situací dostatečně zkušené (i přesto, že prošly kurzy krizové intervence, také se zúčastnily nácviku modelových situací přímo v azylovém bytě) a myslí si, že by si v situaci neuměly poradit. Během debaty ale dospěly k názoru, že je těžké situaci soudit, pokud nenastala a že jim je velkou oporou možnost v případě akutní krize kontaktovat nejen sociální pracovníci na non-stop mobilním telefonu, ale také policii či záchrannou službu. To opět ukazuje na dobře nastavená pravidla.

10.2.4 Bezpečí uživatelék v rámci organizace

Další otázkou se opět vracím k již zmiňovanému pocitu bezpečí uživatelék. Nejedná se pouze o pocit bezpečí v rámci azylového bytu, ale o potřebu důvěry ve všechny pracovníky organizace. Mnoho uživatelék má špatné zkušenosti ze strany policie i rodinných příslušníků. Zradili jejich důvěru a vrátili je zpět do rizikového prostředí. Právě s tímto strachem se uživatelky často na asistentky obracejí. Obávají se znovu věřit cizím lidem, kteří jsou vůči nim v nadřazené pozici. Zajímalo mne tedy, jak tuto situaci řešit. Asistentky uvedly, že je třeba s uživatelkami důkladně diskutovat, uvést jim (anonymně) příklady úspěšné předchozí spolupráce, prokázat svou dlouhodobou práci pro organizaci a lze jim i předložit podepsanou dohodu o mlčenlivosti, která je ze zákona sankcionována. Další z nápadů byl ten, že uživatelkám sdělí, že organizace nepracuje pro policii. Skoro všechny z asistentek tuto situaci už zažily a uvedené příklady intervence jim pomohly. Z pohledu uživatelék je situace zajisté složitější a chce jen čas, který potřebují k vybudování si důvěry v pracovníky organizace.

10.2.5 Návrat uživatelék do rizikového prostředí

Během praxe se asistentky dále setkaly se situací, kdy se uživatelka během resocializace rozhodla pro návrat do rizikového prostředí. Toto rozhodnutí

samozřejmě ovlivnilo chod azylového bydlení a mojí otázkou v rozhovoru bylo, zda je možné tuto situaci nějakým způsobem ošetřit. Asistentky se shodly, že nikdy není možné předem odhadnout uživatelské rozhodnutí. Tato situace je složitá i z toho důvodu, že nelze nijak uživatelku úplně přesvědčit, aby po odchodu nevyzradila místo azylového bytu. Asistentky se shodly, že je vhodné uživatelkám, které zůstávají, připomínat, že je zde možnost volat policii, také jsou v okolí sousedé, kteří by mohli pomoci a také jim předložit návod, jak bezpečně komunikovat s uživatelkou, pokud by je z rizikového prostředí kontaktovala. Tato situace je velmi nepříjemná pro uživatelky i asistentky, zejména proto, že jsme nenalezly její jednoznačné řešení.

10.2.6 Krádeže v azylovém bytě

Podobně problémová situace vzniká v případě, kdy v rámci azylového bydlení dochází ke krádežím. Obzvláště tak, že nikdo není přistižen, přitom je zde jednoznačné podezření. Tato situace zatím v rámci azylového bydlení nastala jednou a během rozhovoru si asistentky uvědomily, že žádná z nich nenašla odvahu otevřít rozhovor na dané téma. Dospěly k názoru, že se nelze neustále odvolávat na minulost uživatelky (je zvyklá na tento způsob života, krádeže jsou pro ní běžnou záležitostí), ale je nutné o nastalé situaci mluvit. Jasně ji vymezit, pojmenovat a to i bez toho, aby byl někdo obviněn. Snad se tento nelehký úkol povede splnit v budoucnu, pokud tato situace znovu nastane. Velmi totiž narušuje chod azylového bytu a vztahy mezi uživatelkami.

10.3 Komunikace jednotek azylový byt a sociální tým

V posledním okruhu rozhovoru jsem se zaměřila na tolik potřebnou komunikaci a spolupráci v rámci týmu. 4 asistentky přímo spadají pod 2 sociální pracovnice, s kterými komunikují také ve věcech azylového bydlení. Domnívám se, že moje zjištění, vyplývající z rozhovoru, je potřebné spíše pro interní potřeby organizace. Proto nebudu tento okruh otázek rozebírat příliš ze široka. Asistentky našly na komunikaci pozitivu, cítí podporu ze strany sociálního týmu, zázemí, mají jistotu, že se mohou na své zkušenější kolegyně kdykoliv obrátit. Jako velký problém uvádějí časovou zaneprázdněnost sociálních pracovníků, která efektivní komunikaci

často narušuje. Asistentky si ale uvědomují, že sociální pracovníce mají snahu pomáhat vždy a za jakýchkoliv okolností a snaží se toto dodržet i přes velkou pracovní vytíženost. Co se týče uživatelék, tak pokud nejsou s tokem informací (psaní zpráv o průběhu noční služby) dostatečně seznámeny, považují je za „bonzování“. Z toho důvodu asistentky ve své diskuzi dospěly k závěru, že je velmi nutné, aby sociální pracovníce uživatelky s předáváním informací důkladně seznámily hned při zahájení spolupráce. Asistentky také ocenily pravidelné porady, kde mají dostatek prostoru pro řešení svých dilemat.

Jako poslední bych ráda zmínila komunikaci v rámci jednotky azylový byt, v rámci týmu asistentek. Tu si účastnice rozhovoru nemohly vynachválit. Jsou spokojeny se systémem předávání informací, také ochotou kolegyně řešit problémy a vyjít si vstříc co se týče např. výměny služeb. Úplným závěrem asistentky uvedly, že i tím, že se téměř jednoznačně shodly na odpovědích v rámci rozhovoru si potvrdily, že jsou sjednocený tým, který má jasno v tom, které oblasti jejich práce jsou ošetřeny velmi dobře a kde by bylo možné ještě některé detaily upravit.

10.4 Výstup z rozhovoru

Cílem rozhovoru s asistentkami bylo zjistit nastavení pravidel organizace vzhledem k azylovému bydlení a obhájit důležitost přítomnosti profesionálů v azylovém bytě.

Dobré nastavení pravidel se ukázalo hned v první části rozhovoru. Asistentky se cítí v jejich rámci bezpečně a ani uživatelé neprojevují potíže s jejich dodržováním. O tom svědčí fakt, že je za celou dobu fungování azylového bytu výrazně neporušily. Další důkaz dobrého nastavení pravidel lze podat v rámci výjimečných/krizových situací. V situacích, kdy si asistentky nejsou úplně jisté, mohou díky pravidlům kontaktovat záchrannou službu, policii či sociální pracovníci na non-stop mobilu. To označily za velmi podporující.

V části rozhovoru, zabývající se výjimečnými/krizovými situacemi, se jednoznačně ukázalo, že přítomnost asistentek v azylovém bytě svůj účel plní (např. řešení situací, kdy jedna uživatelka přebírá povinnosti za jinou). Zároveň se v této

části objevila ožehavá témata, ve kterých si asistentky nejsou úplně jisté (krizový týden, krádeže v azylovém bytě).

Komunikace v týmu je nastavena dobře. Asistentky cítí zázemí, bezpečí, problémové situace se řeší. Dostatečný prostor k vyjádření se mají také během porad.

Jasnou nespokojenost projevíly pouze se strukturou středečních a nedělních sezení, která není dotažena do konce a nedává jim jasný smysl. Také je pro ně z hlediska bezpečnosti velmi důležité, aby se dbalo na sankcionování uživatelů v případě porušení pravidel.

Myslím si, že celkově mohu konstatovat, že pravidla jsou nastavena dobře, eventuálně se dají aktuálně upravovat. V žádném případě je asistentky neshledaly jako rigidní a omezující. Také jejich přítomnost v azylovém bytě je vhodná a potřebná. Myslím si to všechny asistentky a se svou pracovní činností jsou spokojeny.

Závěr

Ve své práci jsem se zabývala obchodováním s lidmi. Pro pochopení situace obchodovaných osob jsem nejprve problematiku nastínila obecně a celkově. Po té jsem se zaměřila na organizaci La Strada ČR, která se jí zabývá. Primárně jsem se (jak vyplývá z názvu) zaměřila na azylové bydlení. Ale protože je součástí celého komplexu sociálních služeb, které organizace poskytuje, bylo důležité představit všechny tyto služby. Část práce jsem věnovala také problematice prostituce a to z toho důvodu, že většina žen, která do organizace přichází, se pohybovala v oblasti sexuálního průmyslu. Na samotné azylové bydlení jsem se zaměřila i v praktické části. V rozhovoru s asistentkami (pracovnicemi v sociálních službách), které v rámci azylového bydlení působí, jsem ověřila vhodné nastavení pravidel a také užitečnost přítomnosti profesionálů v azylovém bytě.

Asistence pracovníků v sociálních službách je zajisté jedním z kroků k naplnění jednoho z hlavních cílů organizace – pomoci uživatelům osamostatnit se. Přítomnost asistentek uživatelkám pomáhá při osvojování či znovunabytí sociálních dovedností, pomáhá jim překlenout konfliktní či krizové situace. Uživatelky také mohou s asistentkami diskutovat a tak se podílet na chodu azylového bydlení. To všechno je zajisté podporuje a dává jim prostor pro to, aby si uvědomily, co v životě vlastně chtějí a jakým směrem se budou ubírat po odchodu z organizace.

I přesto, že výstupy z rozhovoru s asistentkami budou sloužit spíše pro interní potřeby organizace, věřím, že práce celkově umožní čtenářům blíže se seznámit s problematikou obchodu s lidmi a se sociální prací v této oblasti.

Použitá literatura:

Bassermann, L. *Nejstarší řemeslo*. Praha: Mladá fronta, 1993. ISBN 80-204-0363-9

Hartl, P.; Hartlová, H.: *Psychologický slovník*. 1. vydání. Praha: Portál, 2000. ISBN: 80-7178-303-X.

Hendl, J.: *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 1. vydání. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

Kutálková, P.: *Ústní konzultace*. Praha, 2007.

La Strada ČR: *Doporučení vládě České republiky*.

La Strada ČR: *Informační arch pro uživatele sociálních služeb*. Praha: La Strada, 2006a.

La Strada ČR: *Lidská práva v praxi: Manuál pro sociální práci s oběťmi obchodu se ženami a dětmi*. Druhé, doplněné vydání. Praha: La Strada, 2002

La Strada ČR: *Manuál pro pracovníky v sociálních službách*. Praha: La Strada, 2006b.

La Strada ČR: *Obchod s lidmi: Informační materiál (nejen) pro profesionály/ky...* Praha: La Strada, 2004.

La Strada ČR: *Pracovní náplň pracovníků v sociálních službách*. Praha: La Strada, 2007b.

La Strada ČR: *Registrace služeb*. Praha: La Strada, 2007a.

Macháčková, R.; Trávníčková, I.: *Obchodování se ženami v českém kontextu*. Časopis *Kriminalistika*, ročník XXXV 4/2002.

Matoušek, O.: *Slovník sociální práce*. 1. vydání. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-549-0

Matoušek, O. a kol.: *Sociální práce v praxi*. 1. vydání. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-002-X.

Ministerstvo vnitra: *Národní strategie boje proti obchodování s lidmi (pro období 2005 – 2007)*. Praha, 2005.

Pešek, J.: *Žena v dějinách Prahy: sborník příspěvků z konference Archivu hl. m. Prahy a Nadace pro gender studies 1993*. Praha: Scriptorium, 1996. ISBN 80-902151-1-4.

Stejskalová, R.: *Prevence obchodu se ženami v České republice*. Vyšší a střední odborná škola Gustava Habrmana, Česká Třebová. Rok obhajoby AP – 2007.

Sociální zabezpečení 2007 – ÚZ. Ostrava: Sagit, 2007. ISBN 978-80-7208-608-5

Trávníčková, I a kol.: *Obchodování se ženami z pohledu České republiky*. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004. ISBN 80-7338-030-7

Trestní předpisy, přestupky – ÚZ. Ostrava: Sagit, 2006. ISBN 80-7208-586-7

Ulice – silnice - dálnice Praha: ProFEM , Rozkoš bez rizika, 1996.

Internetové zdroje:

1. *International Labour Organization*. Forced Labour Convention [on line]. c2007 [cit 2007-06-24] <<http://www.ilo.org/ilolex/cgi-lex/convde.pl?C029>>
2. *Novinky.cz* [on line]. Zákon o prostituci se opět odkládá. 20.10.2005, [cit. 2007-06-24] <http://www.novinky.cz/domaci/zakon-o-prostituci-se-opet-odklada_67878_sjrbv.html>

3. *Zprávy iDnes.cz* [online]. Ministerstvo chce prostitutky trestat za výtržnictví. 12.3.2007, [cit. 2007-06-24] <http://zpravy.idnes.cz/ministerstvo-chce-trestat-prostitutky-za-vytrznictvi-pju-/domaci.asp?c=A070311_201251_domaci_mia>
4. *La Strada* [online]. c2007 [cit. 2007-06-27] <<http://www.strada.cz/download/files/Vyrocn%C3%AD%20zprava%202005.pdf>>
5. *Ministerstvo vnitra*. Odbor bezpečnostní politiky [online]. c2005 [cit. 2007-07-22]. <http://www.mvcr.cz/rs_atlantic/project/article.php?id=5493>

Příloha

Strukturovaný rozhovor s asistentkami

3 základní otázky:

Co v rámci azylového bydlení funguje bez problémů? Co lze vyzdvihnout?

Jaká místa jsou slabší? Co byste doporučily ke zlepšení situace?

Jak na azylové bydlení a vzniklé situace nahlíží uživatelky?

1. okruh otázek – běžný provoz azylového bytu:

- a) pravidla – Jak jsou nastavena? Které vám připadají užitečné, kde jsou slabší místa? Co byste změnila a proč? Do jaké míry vám pravidla dávají prostor pro kreativní práci? Jak si myslíte, že na pravidla nahlíží uživatelky? Omezují je nebo mají dostatečný prostor se v jejich rámci pohybovat? Je možné, aby všechny asistentky přistupovaly k pravidlům stejně?
- b) sankce – jste pro striktní dodržování sankcí? Jak byste řešily situaci, kdy klientka poruší pravidlo a vy cítíte, že je v krizi a sankcionovat ji není vhodné?
- c) středeční a nedělní sezení – jak podle vás nahlíží na tato sezení uživatelky? Co na sezeních oceňujete, co vám vyhovuje méně?

2. okruh otázek – výjimečné/krizové situace v rámci azylového bytu:

- a) přebírání povinností jedné uživatelky za druhou – je toto jednání podle vás v pořádku? Pokud ne, jak ho řešíte?
- b) potřeba uživatelek hovořit s asistentkami - jak postupuje v situaci, kdy máte pocit, že uživatelka s vámi potřebuje mluvit, ale bojí se nebo se jí do toho nechce? Jak dokážete uživatele, že má prostor za vámi přijít, obrátit se na vás kdykoliv bude chtít?
- c) krizový týden - jak postupujete v případě, že je do azylového bytu umístěna uživatelka na krizový týden? Jak na její příchod připravíte dlouhodobé, stabilizované uživatelky? Jak ošetříte krizovou situaci?
- d) pocit bezpečí uživatelek - jak dokážete uživatele, že je v rámci organizace v bezpečí?
- e) návrat uživatelky do rizikového prostředí - myslíte si, že lze dostatečně ošetřit situaci, kdy se uživatelka rozhodne pro návrat do rizikového prostředí?
- f) krádeže v azylovém bytě - jak řešíte situaci, kdy je v azylovém bytě podezření na krádeže, ale nikdo nebyl přistižen?

3. okruh otázek – komunikace jednotky azylový byt a sociálního týmu:

- a) Co dle vašeho názoru v komunikaci mezi těmito jednotkami funguje nejlépe?
- b) Co je slabší a jak bychom to mohly vyřešit?
- c) Jak hodnotíte komunikaci v rámci jednotky azylový byt?

Abstrakt k bakalářské práci

Terezie Paterová
Obor: sociální práce, 2007

Název bakalářské práce:

Azylové bydlení pro obchodované osoby v rámci organizace La Strada ČR

Navrhovaný název bakalářské práce v angličtině:

Providing accommodation under the framework La Strada ČR
for trafficked persons who have been granted asylum

Azylové bydlení patří mezi jednu z velmi potřebných sociálních služeb. Obzvláště uživatelé, kteří přicházejí do organizace bez jakéhokoli zázemí tuto službu velmi vítají.

Ve své práci představuji azylové bydlení pro obchodované osoby v rámci organizace La Strada, jejíž jsem zaměstnankyní. Protože je tato služba součástí celku, uvádím ve své práci také stručných přehled ostatních služeb, které organizace poskytuje. Pro pochopení situace obchodovaných osob mi připadá důležité představit také problematiku obchodu s lidmi obecně a celkově. Tomu se věnuji v úvodu práce. Část práce věnuji také problematice prostituce a to z toho důvodu, že většina žen – uživatelék přichází do organizace z prostředí sexuálního průmyslu.

V praktické části práce se v rámci strukturovaného rozhovoru snažím ověřit vhodné nastavení pravidel vzhledem k azylovému bydlení a také důležitost přítomnosti profesionálů v azylovém bytě v rámci nočních služeb. Rozhovor jsem analyzovala a interpretovala kvalitativně.

Přesto, že výstupy z rozhovoru se mohou zdát užitečné spíše pro vnitřní potřeby organizace, věřím, že práce jako celek dokáže problematiku obchodu s lidmi a sociální práci v této oblasti přiblížit i laikům, kteří se s ní doposud neseťkali.